

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ И СПОРТА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

АКРЕДИТАЦИЈА У ВИСОКОМ
ШКОЛСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Проф. др Ружица Николић
Проф. др Вељко Малбаша

Издавач

Алтернативна академска образовна мрежа
Масарикова 5, Београд
www.aaen.edu.yu
aaen@aaen.edu.yu

За издавача

Србијанка Турајлић

Уредник

Аљоша Мимица

Дизајн корица

Милица Милојевић

Припрема за штампу

Д©СИЈЕ

Тираж

1000

Штампа

Д©СИЈЕ

ISBN 86-84151-01-1

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ И
СПОРТА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

АКРЕДИТАЦИЈА У
ВИСОКОМ
ШКОЛСТВУ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Проф. др Ружица Николић
Проф. др Вељко Малбаша

БЕОГРАД
октобар 2002

САДРЖАЈ

Предговор	9
Акредитација и евалуација	11
1. Предисторија и тренутно стање	11
2. Концепт акредитације	14
2. 1. Појам квалитета	16
2. 2. Акредитација и сродни појмови	18
2. 3. Акредитација и евалуација	20
2. 4. Акредитација у пракси	21
2. 4. 1. Почетна (иницијална) акредитација ..	22
2. 4. 2. Акредитациона контрола	23
2. 4. 3. Званична и приватна акредитација ...	24
2. 4. 4. Акредитација од стране владе према делегираним овлашћењима	24
2. 4. 5. Институционална акредитација и акредитација предмета/програма	26
2. 4. 6. Почетна и накнадна акредитација ..	27
3. Основни принципи акредитације	29
4. Неки закључци о агенцијама за акредитацију ...	31
4. 1. Три типа агенција за акредитацију	31
4. 1. 1. Потпуно независна агенција	32
4. 1. 2. Полунезависна агенција	33
4. 1. 3. Зависна агенција	34
4. 2. ENQA	34
5. Задаци агенције за евалуацију и акредитацију .	37
6. Агенција за акредитацију високог школства Републике Србије	38

6. 1. Предлог састава тела за акредитацију . . .	38
6. 2. Нека отворена питања за разматрање и предлози могућих решења	40
6. 2. 1. Шта урадити ако је акредитација постојећег програма негативна?	40
6. 2. 2. Како регулисати финансирање и ко ће обезбеђивати буџет агенције за акредитацију?	40
6. 2. 3. Како обезбедити независне и непристрасне акредитационе одлуке?	40
6. 2. 4. Како изабрати чланове акредитационих комисија?	41
6. 2. 5. Коме ће агенција бити одговорна и коме ће полагати рачуне?	41
6. 2. 6. Да ли ће акредитација бити обавезна за све програме и институције?	41
6. 2. 7. Акредитација постојећих програма и институција захтева време. Шта радити у међувремену?	42
6. 2. 8. Које научне области би требало да имају поткомисије, односно тимове за евалуацију и акредитацију?	42
Радне групе	43
Области научних и стручних делатности	43
7. Преглед праксе акредитације	44
7. 1. Данска	46
7. 1. 1. Поступци акредитације	46
7. 1. 2. Општи модел обезбеђивања квалитета високог образовања	48
7. 2. Финска	49
7. 2. 1. Циљ обезбеђивања квалитета у високом образовању	51
7. 2. 2. Акредитација политехника	52

Акредитација у високом школовању Републике Србије

7. 2. 3. Акредитација професионалних курсева	54
7. 2. 4. Интернационална акредитација	55
7. 3. Исланд	56
7. 3. 1. Пракса акредитације на Исланду ...	57
7. 3. 2. Интернационална акредитација	58
7. 3. 3. Циљ обезбеђивања квалитета у високом образовању на Исланду ...	59
7. 4. Норвешка	60
7. 4. 1. Државне институције	61
7. 4. 2. Систем одобрења програма у државним институцијама	62
7. 4. 3. Систем одобрења програма у приватним колеџима	64
7. 5. Шведска	66
7. 5. 1. Шведски систем високог школовања ...	66
7. 5. 2. Циљ провере квалитета у Шведској ..	68
7. 5. 3. Ко поставља критеријуме	70
7. 6. Аустрија	71
7. 7. Јужноафричка Република	71
7. 8. Румунија	73
7. 9. Словачка	74
7. 10. Словенија	75
7. 11. Кипар	76
7. 12. Немачка	77
7. 13. Велика Британија	78
7. 14. Сједињене Америчке Државе	79
7. 15. Неке напомене на основу наведених примера	81
7. 16. Расподења земаља према броју студената на 100.000 становника у 1995. години	82
8. Закључак	83
9. Литература	84

ПРИЛОГ

Напомене о акредитацији у Сједињеним Америчким Државама	87
П. 1. Норме понашања у процесу акредитације	87
П. 2. Поступак акредитације	90
П. 3. Поступак провере наставног програма. . .	92
П. 4. Одлуке о акредитацији	96
П. 5. Пример: Критеријуми за акредитацију програма из рачунарских наука	99

ПРЕДГОВОР

Министарство просвете и спорта Републике Србије израдило је стратегију за реформу високог школства у оквиру које је издвојено неколико приоритетних области које би требало посебно проучити и на основу тога припремити решења за нови Закон о високом школству. Стратегија је достављена свим универзитетима у Србији, као и невладиним организацијама које раде у области високог образовања. Свесни чињенице да Министарство не може само да припреми релевантне материјале, позвали смо све заинтересоване да нам се јаве и помогну у раду на реформи. Као резултат ове сарадње настало је неколико текстова који се односе на поједине тематске целине. Намера нам је да ове информације презентирамо академској заједници Србије и да тиме створимо основу за јавну дискусију о наведеним темама.

Публикација која је пред вама односи се на проблеме акредитације високошколских институција. Чињеница је да су и универзитети и више школе у нашој земљи оснивани на регионалном принципу, и то првенствено на основу политичких одлука. При томе су проверавани формални услови за рад, али озбиљнија контрола квалитета никада није постојала. Отуда је, у циљу успостављања темеља за будуће преиспитивање постојећих институција високог образовања, неопходно да се што пре установи прецизна процедура и да се свим институцијама да одређени временски период у току којег ће се реорганизовати и прилагодити постављеним критеријумима. Поред тога, установљена процедура била би од великог значаја и при акредитацији све већег броја приватних институција које траже дозволу за рад. У жељи да се наше високошколске институције укључе у европски простор високог образовања, прикупљени

Акредитација у високом школовању Републике Србије

су и обрађени подаци о поступцима акредитације у низу земаља. Полазећи од свих тих искустава дат је и предлог структуре Агенције коју би требало основати, заједно са неким отвореним питањима на која треба одговорити у току њеног формирања.

Министарство просвете и спорта жели посебно да се захвали проф. др Ружици Николић са Универзитета у Крагујевцу, која је припремила највећи део текста, као и проф. др Вељку Малбаши са Универзитета у Новом Саду, који је обрадио проблеме акредитације у САД. Технички део посла везан за припрему и издавање публикација преузео је *Unesco-Chair for University Management*, који је у школској 2001/2002. години додељен *Алтернативној акадској образовној мрежи* у Београду. Финансијску подршку је, поред *Unesco-Chaira*, пружио и Фонд за отворено друштво из Београда.

Београд, 6. 10. 2002. Проф. др Србијанка Турајлић

Every university worthy of the name at all is an embodiment of optimism, of belief in youth and progress, of a certainty that a man does not live by bread alone.

Sir William Beveridge

Сваки универзитет, достојан име, јесте оличење вере у младост и прогрес, убеђења да човек не живи само од хлеба.

Сер Вилијам Беверидџ

АКРЕДИТАЦИЈА И ЕВАЛУАЦИЈА

1. Предисторија и тренутно стање

Поступак акредитације у високом образовању почео је да се примењује почетком XX века у Сједињеним Америчким Државама. Основна идеја била је да се уреди процес формирања високошколских институција. Касније се показало да се кроз евалуацију, која претходи акредитацији, може релативно једноставно установити које су слабости, а које предности појединих институција, што студентима пружа могућност да одаберу адекватну установу за своје студије. Коначно, постојање јасно формулисаних мера у систему високог образовања омогућило је америчким студентима да конкуришу за упис на било којој високошколској установи у земљи и да током студија веома једноставно промене установу у којој студирају, а то значи да од јасно дефинисаног

система акредитације највише користи имају сами студенти. Опште је уверење да амерички систем акредитације представља најсистематичнији начин за проверу квалитета у високом образовању.

За разлику од САД, високо образовање у европским земљама било је под релативно чврстом контролом државе до осамдесетих година XX века. Државе су, у складу са одговарајућом законском регулативом, оснивале високошколске установе и давале им право да додељују различите степене академских звања. Процеси евалуације и акредитације углавном се нису примењивали, нити се за њима осећала посебна потреба. Међутим, проширивање аутономије универзитета довело је до јачања улоге њиховог руководства и захтевало да се јасније постави и питање одговорности. У том смислу, јавила се потреба евалуације рада високошколских институција у погледу рационалне потрошње ресурса, спровођења постављених циљева и нивоа квалитета програма и наставе. Уведене методе евалуације односиле су се само на установе унутар једне земље и биле су оријентисане углавном ка повећању квалитета и одговорности, а не и према потребама корисника.

Током последње деценије XX века, систем високог образовања у Европи нашао се под снажним притиском процеса глобализације и развоја нових технологија. На европском простору појавиле су се високошколске институције из ваневропских земаља које су понудиле другачије студијске програме. Поред тога, учење на даљину наговестило је транснационални образовни систем и значајан степен дерегулације у области високог и перманентног образовања.

Суочен са овим променама, велики број европских високошколских институција тражио је увођење јасних акредитационих процедура на европском нивоу које би постале саставни део њихове стратегије за иступање на међународној сцени.

Интересантно је да је током последње деценије читав низ техничких универзитета у Европи затражио акредитацију од америчке агенције *ABET* (*Accreditation Board for Engineering and Technology, Inc. – for programmes/degrees in the USA*). *ABET* је одговорио увођењем *ad-hoc* процедуре за неамеричке високошколске установе и почео да издаје уверења која потврђују да је одређена установа „у суштини еквивалентна“ одговарајућим америчким институцијама. Упркос чињеници да ова уверења не гарантују нужно висок квалитет неке институције, она се интензивно користе у маркетиншке сврхе услед недостатка других критеријума.

Полазећи од ових чињеница, већина високошколских институција дошла је до закључка да су даљи развој система високог образовања у Европи и повећање његове конкурентности на интернационалној сцени условљени успостављањем интегралног система контроле квалитета (евалуације) који би обухватио све европске земље. Овакав систем требало би да обезбеди транспарентност начина организације високог образовања (врсте институција, начин извођења наставе, врсте диплома, итд.), компатибилност појединих диплома у Европи, флексибилност у односу на диверсификоване потребе и кориснике, као и могућност поређења понуда (квалитет и релевантност дипломе).

У већини западноевропских земаља формиране су независне агенције за евалуацију. Њихов основни циљ јесте допринос побољшању квалитета образовних програма.

У источноевропским земљама овакве агенције баве се евалуацијом са циљем да се на бази добијених резултата донесе и одлука о акредитацији. Основни узрок ове разлике лежи у жељи да се на неки начин успостави контрола над формирањем великог броја приватних високошколских установа до којих је дошло после промене режима у овим земљама.

У циљу обједињавања метода евалуације и акредитације, на европском нивоу успостављена је мрежа ових агенција *ENQA* (*European Network of Quality Assurance Agencies* – види одељак 4. 2.). Истовремено, Европска ректорска конференција (*CRE* – сада Европска Асоцијација Универзитета – *EUA*) и Савет Европе реализују пројекат чији је циљ да се испитају и упореде различити модели евалуације и устројства агенција, да се предложи могући начин усаглашавања примењених методологија ка јединственом европском систему акредитације, и да се започне договор између свих релевантних актера: високошколских институција, агенција за евалуацију, европских организација у области високог образовања и надлежних државних органа.

2. Концепт акредитације

Акредитација се може дефинисати на више начина:

1. „Акредитација је формална, јавно публикована изјава о квалитету институције или програма, а која следи из цикличне евалуације засноване на прихваћеним стандардима.“ (*CRE*, 2001)
2. „Акредитација је процес спољашње контроле квалитета који се користи за детаљну проверу колеџа, универзитета или програма високог образовања у циљу обезбеђивања и побољшања квалитета.“ (*CHEA*, 2000)
3. „Акредитација је оверавање статуса. Акредитација је процес који је, уопштено, заснован на примени унапред дефинисаних стандарда. Она је примарно крајњи резултат евалуације.“ (*ETF*, 1998)

4. „Акредитација“ подразумева давање сертификата лицу, телу или институцији да поседује капацитет да може да испуни одређену функцију у систему обезбеђивања квалитета који је одређен од стране власти Јужноафричке Републике према јужноафричком Закону о овлашћењима власти.“ (Закон о обезбеђивању квалитета у општем и продуженом образовању Јужноафричке Републике [7].*)

Појам акредитације овде ће бити коришћен уз следеће карактеристике:

- Акредитација даје потврду (или не) да су испуњени одређени стандарди у високошколском курсу, програму или институцији. То може бити стандард минималног или стандард врхунског квалитета.
- Акредитација увек укључује тест оцењивања (*benchmark assesment*).
- Акредитационе одлуке („пресуде“) засноване су искључиво на критеријумима квалитета, а никада на политичким обзирима.
- Акредитационе одлуке укључују бинарни елемент и оне су увек „да“ или „не“.

Акредитација може да се посматра као једна од комплементарних мера у систему обезбеђивања квалитета чија полазна основа јесте потреба да се одржи и побољша квалитет у високошколским установама.

Евалуација оцењује у којој мери неки програм или институција задовољавају ниво квалитета који су одредили планери програма или институције, док акредитација доноси суд да ли програм, степен (звање) или институција задовољавају спољашње стандарде или захтеве. Специфичан циљ акредитације

---

* Вид. литературу, стр. 84.

јесте да потврди дефинисани стандард или квалитет, мада они могу бити укључени у шири процес евалуације који има више циљева. Основно питање је: *коставља стандарде?*

2. 1. Појам квалитета

Будући да акредитација подразумева „потврду квалитета“, тј. да нека образовна јединка може „квалитетно“ да обавља делатност, требало би разјаснити појам квалитета.

Нема сумње да је „квалитет“ најчешће коришћена реч у дискусијама о високом школству и о школству уопште. Упркос томе, појам квалитета остаје недовољно дефинисан и, готово увек, употребљен је у оном смислу у коме може да послужи за промоцију одређене идеје. Полазећи од претпоставке да начин на који се дефинише квалитет битно утиче на методу оцене квалитета, појам квалитета се у области високог образовања најчешће групише у неколико категорија:

- *Квалитет као мера вредности.* Ово је традиционално схватање квалитета у академској заједници, која као циљ поставља тежњу да се буде најбољи у односу на неки постављени критеријум. Полазна претпоставка је да је остваривање квалитета централни задатак академске заједнице и да она сама најбоље може да оцени шта у неком тренутку представља максимум квалитета. На тај начин наглашава се одговорност академске заједнице у коришћењу институционалне аутономије и академских слобода. Основни недостатак ове концепције квалитета представља тешкоћа да се он објективизује.
- *Квалитет као мера прилагођавања циљу.* Полази се од идеје да квалитет појединих програма студија зависи од крајњег циља по-

лазника програма. Један програм, на пример, може бити изузетно добар за образовање истраживача, али истовремено лош за формирање професионалаца за практичан рад. Овако схваћен појам квалитета полази од потреба „корисника“, при чему се не сме изгубити из вида да је и сам појам корисника високошколске наставе тешко дефинисати. Као корисници се појављују студенти, послодавци, академска заједница, државни органи – као представник друштва, са не баш увек исто схваћеним потребама. Отуда се, код овако формулисаног појма квалитета, евалуација пре свега усмерава на процену релевантности исказаних потреба.

- *Квалицитет као мера доспизања прага.* Претпоставља се постојање норми и критеријума – стандарда – који представљају праг квалитета, тако да се све институције које задовољавају постављени праг означавају као „квалитетне високошколске институције“. Предност оваквог приступа је објективност, чињеница да је једноставно проверљив и униформан у односу на цео систем високошколског образовања. Основни недостатак огледа се у статичности постављених норми које се веома тешко мењају и прилагођавају променљивим условима. Отуда, стандарди готово увек заостају за потребама, тако да високошколске институције нису стимулисане да се прилагоде новим околностима, укључе нова сазнања у појединим областима, односно да повећају свој квалитет.

У највећем броју европских система високог образовања праг се дефинише на основу *минималних стандарда* који обухватају општу дефиницију знања и вештина које дипломирани стручњак треба да има. Све установе које задовољавају минимални стандард

стичу право да постану високошколске институције. Ипак, од њих се очекује да дефинишу и додатне циљеве и да свој квалитет повећају остваривањем тих циљева.

У последње време све више се користи критеријум који представља разрађену верзију „прилагођавања циљу“:

- квалитет у високом образовању мора бити дефинисан у контексту специфичних циљева;
- циљеви морају бити прилагођени систему високог образовања;
- различите категорије „корисника“ имају различито право на различито дефинисање циљева; тежња академске заједнице да се остваре највише академске вредности један је од циљева;
- као основни корисник високог образовања студенти су изузетно важна категорија „корисника“;
- повећањем масовности високог образовања, потребе студената су све више диверсификоване, те се „циљ“ најодређеније може дефинисати на нивоу индивидуалне високошколске установе, факултета или програма студија, водећи при томе рачуна и о националним интересима.

2. 2. Акредитација и сродни појмови

Термин акредитација, у смислу који је овде коришћен, треба одвојити од других сродних појмова, који у овом контексту имају следеће значење:

- *Одобрење*: званична одлука (без експлицитног процеса акредитације) да се курс или програм квалификују за национални академски

степен, или да институција има право да даје национално потврђене степене. Овакво одобрење обично даје Министарство образовања (просвете).

- *Признавање**: формално прихватање да степен стечен у једној земљи даје иста права и могућности (на пример, за наредне степене или приступ регулисаним професијама или тржишту рада) у другим земљама.
- *Ауторизација (овлашћење)*: званична одлука да одређено образовање или обука дају право на бављење одређеном професијом. Таква одлука формално лежи изван самог система високог образовања.

Као *функција*, акредитација је приближна „признавању“ – усмерена је ка званичном одобравању предмета, програма или институције, у односу на право да даје степене. Резултат поступка акредитације увек је „да“ или „не“, што је исто као и у поступку признавања.

Све европске државе имају критеријуме и процедуре за званично одобравање институција високог образовања, програма или предмета. У многим случајевима одобрење аутоматски следи из једном датих права која успостављена институција ужива, док се у неким случајевима може захтевати посебан процес квалификавања. Националне политике одобрења се знатно разликују од државе до државе. За овај процес се очекује да буде:

- Систематичан, свеобухватан и експлицитан.
- Заснован само на академским критеријумима, то јест изван политичког утицаја.

---

* Признавање се може такође користити у значењу датом и појму одобрење. Овде је разлика направљена да би се избегло мешање ових појмова.

Уколико су ови услови испуњени, акредитација и одобрење се потпуно поклапају и онда се обично користи термин „акредитација“. Неколико земаља у западној Европи још није увело експлицитне акредитационе шеме, бар не за сектор универзитета.

Када одлучивање о одобрењу укључује разматрања заснована на образовним потребама као што су димензионисање, развој дисциплине или географска расподела, функција акредитације почиње да се меша са политичким руковођењем.

Постоји још једна функција акредитације, али је на неки начин „скривена“ унутар шире процедуре. Тада је погоднији термин „одобрење“.

Постоји и специјални тип акредитације који није у вези са званичним одобрењем или признавањем права на доделу степена уопште: када приватна асоцијација акредитује образовне јединке према сопственим стандардима квалитета, она даје потврду квалитета, а не званично одобрење.

2. 3. Акредитација и евалуација

Акредитација и евалуација нису истоветни појмови – акредитација укључује поступке евалуације, а поступци евалуације немају нужно акредитациону функцију. Док акредитација има ограничен циљ (*ga* или *ne* суд), евалуације обично имају скуп циљева (на пример *SWOT* анализа, усмереност ка циљу, способност за обављање посла, повећање квалитета, организационо образовање, стратешке препоруке). Акредитација се увек позива на стандарде, а евалуација може, не мора, или се само делимично позива на стандарде. Важно је имати на уму ове разлике када се евалуацији дају акредитационе функције.

Када се посматра акредитациони *процес*, акредитација се често меша са евалуацијом.

Акредитација и евалуација укључују исте кључне методолошке елементе:

- Независно предузимање испитивања (кроз агенцију независну од универзитета и министарства).
- Интерну самоевалуацију.
- Спољашњи преглед или евалуацију од стране експерата.
- Посету институцији.
- Јавни извештај / јавно регистровање.

Незванични (приватни) тип акредитације који је поменут, типичан је евалуациони процес са јединим циљем да се одлучи да ли ће институција о којој је реч бити акредитована или не. „Евалуација“ и „акредитација“ се у овом случају поклапају.

У случају *званичне* акредитације однос је сличан: систематске евалуације које спроводи национална агенција за обезбеђивање квалитета обухватају континуум који се налази у опсегу од експлицитне акредитационе функције до незнатног, односно никаквог утицаја на акредитацију.

Евалуација од стране агенција формално може представљати акредитациону мисију. С друге стране, акредитациона моћ може постојати као функција владе („одобрење“) чије одлуке могу бити поткрепљене евалуацијама. Постоји и могућност да евалуација не подразумева систематску акредитациону функцију.

2. 4. Акредитација у пракси

Акредитација може имати доминантну улогу у области мера чији је циљ праћење, вођење, признавање и обезбеђивање квалитета у високом образовању. Али, као што је наглашено, акредитација не може да се сведе на једну једноставну функцију или један стандардни поступак.

Акредитацију спроводе владе односно ресорна министарства, званичне агенције за акредитацију, приватне организације, удружења институција и професионална удружења које се разликују по ауторитету и објективности.

Најбољи начин да се схватање концепта акредитације прошири изван оквира основних дефиниција јесте да се представе различите практичне функције акредитације у области високог образовања, као и начини на које се оне спроводе.

Разликује се почетна акредитација и акредитациона контрола. Корисно је уочити и разлике између институционалне акредитације и акредитације појединачних програма или предмета.

2. 4. 1. Почетна (иницијална) акредитација

Неопходно је да постоји нека врста контроле од стране власти када се уводе нови програми студија. Све земље имају утврђене такве поступке контроле да се новац пореских обвезника не би трошио на нове предмете или програме уколико нису званично признати. Ти поступци могу бити прилично једноставни и засновани на поверењу – или је институција, на основу тога што је већ призната, овлашћена да уведе нови предмет без икаквог процеса признавања, или се о томе одлучује административно на основу мишљења мање групе стручњака.

Поступци иницијалне акредитације нису слични процесу евалуације у пуном обиму и не говоре ништа о стварном квалитету, већ претпостављају квалитет на основу процене предуслова.

Инстанце иницијалне институционалне акредитације нису врло распрострањене, бар не у земљама где је право институције да нуди признато високо образовање засновано на дуготрајној традицији или на државном власништву и управљању. Највероватније ни убудуће неће постојати потреба за оваквим

поступцима, чак ни на нивоу појединачних предмета, уколико се буде примењивала почетна (робуствна) акредитација.

С друге стране, бујање институција у приватном сектору може проширити област институционалне акредитације и тако може тежити дерегулацији.

У већини земаља институције се региструју по различитим категоријама, уз различита овлашћења да додељују степене (на пример, у Норвешкој закон признаје четири врсте институција: приватне колеџе, државне колеџе, универзитете специјализоване за једну област и (комплетне) универзитете). Постоји и могућност преласка из једне у другу категорију – најчешће је реч о прелазу из „колеџа“ у „универзитет“, што захтева акредитациони процес на институционалном нивоу. Године 1998. три шведска Регионална колеџа званично су призната за универзитете после темељне евалуације [3].

2. 4. 2. Акредитациона контрола

Акредитациона контрола углавном се бави систематичним „накнадним“ поступцима акредитације, у окружењу где се неформалном и саморегулаторном обезбеђењу квалитета све мање верује: када се овлашћења пренесу са државе на институцију, а институција треба да „прода“ своје услуге на конкурентивном тржишту, у фокус се ставља „излаз“ (*output*). Реч је о *контроли производа*.

Који је циљ акредитационе контроле? Она треба да пружи разумне гаранције да образовне услуге, које људи плаћају кроз порезе и које бирају као припрему за своје будуће каријере, одговарају прихватљивим стандардима. Акредитација даје одговор „да/не“, она се бави минималним односно високим стандардима, али не сврстава ни институције ни програме у квалитативне категорије.

Овде ће бити размотрени неки примери парова супротстављених категорија (дихотомија), који ће боље објаснити потребу процеса акредитације, односно могућности које се при томе јављају.

2. 4. 3. Званична и приватна акредитација

Националне институције за осигуравање квалитета образовања – Министарство или Агенција за обезбеђивање квалитета – доносе формални суд о одобрењу/акредитацији програма или институција, заснивајући одлуку на постављеним стандардима за доделу звања или дипломе.

Приватне организације са академском легитимношћу (на пример *EQUIS*), са друге стране, акредитују институције, факултете или програме – често у више земаља – према праговима захтева које саме дефинишу. Такви поступци „давања сертификата“ или „класификације“ могу дефинисати наднационалне стандарде, али они су у основи приватни и добровољни. Приватне акредитације могу повећати углед едукационе јединке, али не мењају њен формални статус унутар националног система високог образовања.

2. 4. 4. Акредитација од стране владе према делегираним овлашћењима

У свим нордијским земљама, званично одобрење високог образовања заснива се на националном ауторитету над степенима и дипломама, који произлази из функције владе, односно законодавства.

У вршењу ове акредитационе функције, министри су суочени са два велика проблема. С једне стране, они су компетентнији да управљају образовном политиком него да доносе академске оцене квалитета, те у великој мери зависе од суда спољашњих стручњака. Други проблем се односи на легитимност

и транспарентност када је одобрење (или акредитација) на основу владине одлуке у супротности са успостављеним идеалима о академској објективности и институционалној аутономији. У последњих десет до петнаест година постоји тенденција да одлуку у поступку акредитовања/одобравања владе делегирају агенцији. Такво делегирање добија један од следећих облика:

- Може се основати *независна агенција за обезбеђивање квалитета*. Ово се може остварити кроз законску регулативу, тако што се државна акредитациона овлашћења формално пренесе на спољашњу агенцију. Обично је реч о агенцији за евалуацију. Овакав експлицитан пренос овлашћења још је редак.
- Може бити основана *независна или полунезависна агенција* за обезбеђивање квалитета са саветодавном функцијом. У том случају влада задржава право да има последњу реч приликом издавања дозвола (лиценцирања) заснивајући своју одлуку на оценама и саветима агенције. Уз незнатне варијације, овај је поредак карактеристичан за нордијске земље.
- Када не постоји национална агенција под управом државе, улогу носиоца националног тела за обезбеђивање квалитета може да обавља *асоцијација високошколских институција*. У Европи, ове функције тешко да укључују овлашћење акредитирања, иако то теоретски није немогуће. У САД и Канади, где акредитација иза које стоји влада не постоји, овакве асоцијације, уз професионална удружења, врше једине признате акредитације. У сваком случају, оваква овлашћења се морају сматрати делегираним од државе. Општа тенденција је прелазак са ранијих система обезбеђивања

квалитета ка националним агенцијама регулисаним законом.

- Чак и *појединачне институције* могу вршити акредитације, како кроз право да признају образовање стечено у другим институцијама као интегрисано у сопствене степене и дипломе које додељују, тако и кроз право да нуде програме и предмете без неког посебног процеса признавања. Уз неке рестрикције, норвешки универзитети и државни колеџи могу слободно да отварају нове програме до 90 кредита (1.5 година) у оквиру области које већ постоје у тој институцији. Формално, оваква „самоакредитујућа“ овлашћења су такође *делегирана*.

2. 4. 5. Институционална акредитација и акредитација предмета/програма

Важно је нагласити да би акредитацију требало спроводити до нивоа институција или до нивоа образовних програма, а потенцијални циљеви могу бити и степени образовања и предмети.

У процесу *акредитације програма* битно је да ли програм задовољава одређени стандард. Сврха је да се јавности (будућим студентима, финансијским телима и могућим партнерима) обезбеди гаранција да је одређени програм прошао процес испитивања/обезбеђивања квалитета и да је утврђено да има прихватљив стандард квалитета.

Процене спроведене у оквиру акредитације програма могу да укључују следећа питања: циљ програма, његов општи дизајн и садржај, административну и физичку инфраструктуру, компетентност наставног особља, студенте, укључујући и профил регрутујућег кадра, интернационализацију, итд. Детаљнији скуп критеријума (показатеља) био би скуп за сваки од ових аспеката.

Институционална акредитација фокусира се на институцију као целину. Процес институционалне акредитације може да укључује следећа питања: адекватност мисије и циљева, управљање/руковођење, административну ефикасност, финансијске изворе и распоређивање система, политику регрутовања студената и особља, компетентност особља, подршку/изворе образовања, унутрашњи систем обезбеђивања квалитета, као и истраживачке активности и резултате образовања.

Институционална акредитација може се спровести и кроз ужи метод институционалног прегледа, који је усмерен на унутрашње системе обезбеђивања квалитета и показатеље квалитета образовања. У том случају, акредитација захтева почетни (робустни) поступак унутрашњег обезбеђивања квалитета, будући да од тога директно зависи одговорност појединачних програма.

2. 4. 6. Почетна и накнадна акредитација

Ако је реч о акредитацији програма, постоји разлика између акредитационог процеса који претходи увођењу новог програма (*ex ante*) и акредитационе контроле која се спроводи кад се програм већ примењује (*ex post*).

Ова друга врста често се спроводи у вези са обичним (цикличним) евалуацијама. Уколико програм већ постоји, процес акредитације тежи блажем приступу: одлука може бити донета административно у Министарству или од стране акредитационе агенције, према скупу критеријума и уз консултовање групе стручњака.

Институционална акредитација је најчешће иницијалног (почетног) типа, јер су изгледи за „дисквалификацију“ постојећих институција мало вероват-

ни. Мада је још релативно ретка појава, није искључено да институционална акредитација постане уобичајена у све више дерегулисаном високошколском сектору:

- У земљама где законодавство о високом образовању признаје различите категорије институција – уз различита овлашћења за доделу степена – могућност преласка из једне у другу категорију (од „колеџа“ у „универзитет“) захтева акредитациони процес који би имао многе карактеристике комплетног поступка евалуације. Таква рекатегоризација поступака је недавно спроведена у Шведској, а тренутно се разматра у Норвешкој.
- У складу са циљевима које је поставила Европска комисија, приватним институцијама се може дати право да дођу у равноправнији положај по питању овлашћења за доделу степена, дозвољавајући им процес институционалне акредитације.
- Дерегулацијом сектора високог образовања, институционална акредитација може постати уобичајена процедура и у државним институцијама. Недавни извештај о реформи високог школства у Норвешкој препоручио је да и државне институције постану правна лица са сопственим правима. Међутим, влада није усвојила овај предлог.

Насупрот акредитацији програма, систематичан приступ институционалној акредитацији требало би да има „најтеже“ евалуационе критеријуме за иницијалну (почетну) акредитацију, док се накнадни поступак код већ акредитованих државних институција може спровести кроз неку врсту унутрашњег система обезбеђења квалитета.

3. Основни принципи акредитације

Упркос чињеници да се поступци евалуације разликују у појединим земљама, постоје неке заједничке карактеристике које су постале опште прихваћени међународни стандарди. Они се заснивају на четири основна принципа:

- Процес евалуације мора бити аутономан у односу на државу и институцију која се оцењује. То значи да и агенција за евалуацију мора бити потпуно независна у погледу одабраних метода и резултата како од државе тако и од институција које оцењује.
- Самоевалуација је први корак у свим поступцима вредновања. На основу извештаја о самоевалуацији, експертски тим добија детаљан опис институције у коме су наведене предности и недостаци саме институције, и то у контексту услова у којима она делује.
- Главни циљ спољне рецензије јесте да верификује извештај о резултатима самоевалуације, да предложи измене у појединим аспектима који се могу даље усавршавати, и да омогући успостављање конструктивног дијалога између оцењивача и оцењиваних, који би помогао да се продуби сазнање до кога се дошло самоевалуацијом.
- Спољни тим објављује извештај о резултатима евалуације. Сврха овог извештаја је да сама институција, али и потенцијални корисници, буду ваљано информисани о тренутном стању институције. Он представља и основ за даљи развој институције.

Процес евалуације високошколског система свакако мора бити и законски регулисан. Нема сумње да одговарајући законски оквири зависе од врсте

евалуације која се жели увести. Законска регулатива зависи и од институционалног положаја агенције за евалуацију (државна агенција, невладина организација, приватна агенција). Извесно је ипак да основни оквир неопходне законске регулативе треба да укључи следеће елементе:

- утврђивање потребе евалуације у систему високог образовања заједно са циљевима вредновања (побољшање или акредитација);
- процедура признавања статуса агенције за евалуацију и давање дозволе за њен рад;
- одговорност за процену исправности евалуације (метавредновање) у смислу валидности, ефикасности и ваљаности добијених резултата;
- могуће последице резултата евалуације/вредновања (ко је првенствено одговоран за повећање квалитета, ко акредитује институцију или програм, које су последице са гледишта финансирања од стране државе итд).

Опште је прихваћено мишљење да законска регулатива не би требало да садржи детаље везане за поступке евалуације (интерне и екстерне), ни за састав експертских тимова. На тај начин систем евалуације задржава флексибилност и лако се прилагођава промењеним условима или циљевима.

Сам рад агенције за евалуацију (састав одбора и комисија) као и начин њеног функционисања (методе, учесталост вредновања, итд.) мора бити део законске регулативе или препуштен статуту саме агенције (под надзором агенције за метавредновање). Међутим, агенцији за евалуацију мора бити препуштено да сама, у оквиру статута и других аката, утврди правила која одређују следеће видове поступка евалуације:

- смернице за спровођење самоевалуације и формирање одговарајућег извештаја;
- поступак обуке за самоевалуацију и за експертске тимове;
- начин формирања експертских тимова;
- протокол за посете експертског тима (предлог програма посете, улоге руководиоца и осталих чланова тима, основна питања о којима ће се разговарати, очекивања и ограничења у погледу гостопримства, поклона итд.);
- смернице за израду извештаја експертског тима;
- правила за прихватање извештаја која укључују могућност коментара или жалбе оцењиване институције у погледу изнетих података или оцена;
- последице резултата евалуације;
- објављивање извештаја о процесима самоевалуације и спољне евалуације, као и свих других докумената насталих током евалуације.

4. Неки закључци о агенцијама за акредитацију

4. 1. Три типа агенција за акредитацију

Како би се пронашло најприкладније решење за облик и начин рада тела за акредитацију за високошколски систем републике Србије, направљен је преглед праксе акредитације у неким земљама. Део овог прегледа дат је у поглављу 7. Разматране су чланице *ENQA-е*, *CEE* мреже, САД и Јужноафричка република. Практика увођења или спровођења акредитације разликује се од земље до земље, али се у

многима могу наћи заједничке карактеристике. На основу овог прегледа дошло се до закључка да се могу јасно разликовати три типа тела за акредитацију:

1. „Потпуно независна агенција“, самостално финансирана и одговорна само парламенту или врховном суду земље.
2. „Полунезависна агенција“, коју финансира парламент или влада, са саветодавном улогом у односу на владу, при чему одговарајуће министарство има одлучујућу реч приликом доношења одлуке о давању дозволе за рад високошколској установи, или при одобрењу наставног програма.
3. „Потпуно зависна агенција“, коју финансира влада или одговарајуће министарство, које је именује и одлучује о њеном раду и доноси акредитационе одлуке.

4. 1. 1. Потпуно независна агенција

Овакве агенције постоје у Сједињеним Америчким Државама. То су невладине, непрофитне агенције. Финансирају се обично од чланарина универзитета и високих школа које желе да их те агенције акредитују, или од стране стручних друштава за поједине научне области. Агенције су, осим у финансијском смислу, потпуно независне и у свом раду, односно оне доносе одлуке о акредитацији институција или програма. Оно што је интересантно је да влада поштује те одлуке и нема никаквог политичког утицаја на акредитационе одлуке. Већина ових агенција ради већ деценијама. Најкарактеристичнији пример је *ABET (Accreditation Board for Engineering and Technology, Inc. – for programmes/degrees in the USA)* основан 1933. године. Постоје регионалне

агенције за акредитацију (укупно шест за територију САД, види одељак 7. 14) и агенције за поједине стручне области, на пример за инжењерске науке, медицину, право, и слично. Агенције имају свој статут, на основу њега се бирају руководећа тела, као и стручњаци за евалуационе и акредитационе тимове. Самосталне су у трошењу средстава, али свом оснивачу или Управном одбору морају подносити извештај и о финансијама и о свом раду и (ако је у питању неко стручно друштво). У Европи је овом моделу најближи систем акредитације у Шведској.

4. 1. 2. Полунезависна агенција

Овакве агенције се могу назвати полузависне или полунезависне. Најчешће их формира парламент, коме су одговорне за свој рад. „Зависност“ се састоји у томе да су агенције овог типа финансиране од владе (или парламента), којој и подносе извештај о утрошеним средствима. „Независност“ агенције се огледа у самосталности у раду, при доношењу акредитационих одлука. Агенција сама бира стручњаке за акредитационе тимове, сама одређује распоред рада и прегледа институција или програма. Одлука агенције може бити коначна (као у Аустрији или Немачкој) или је „саветодавна“ у односу на одговарајуће министарство (образовања или просвете), које има крајњу реч у доношењу одлуке да се одређена институција или програм акредитује или не. Ово је случај са агенцијама у већини земаља чланица *EN-QA-e* или *CEE* мреже. Врло ретко се дешава да министарство (или влада) не подржи одлуку агенције, без обзира на могуће политичке притиске од стране заинтересованих институција. Агенција такође мора периодично да подноси извештај влади (министарству) о свом раду.

4. 1. 3. Зависна агенција

Агенције овог типа формиране су од стране владе (или министарства), некад су чак и саставни део одговарајућег министарства. Влада именује чланове агенције (како стално особље, тако и стручњаке) и доноси акредитационе одлуке. Улога овакве агенције је саветодавна, а одлуку доноси министарство. Мишљење агенције се углавном поштује. Чланове агенције, иако их именује влада, предлажу сви релевантни сектори високошколског образовања. Када је реч о финансијама, агенција је такође потпуно зависна од владе и њој подноси извештај о утрошеним средствима, односно свака финансијска „транзакција“ мора бити унапред одобрена од владе. Примери овакве агенције су Савет за обезбеђење квалитета Јужноафричке републике (види одељак 7. 7) или неке агенције у земљама бившег „источног блока“.

4. 2. ENQA

На основу препоруке Савета Европе о кооперацији у обезбеђивању квалитета у високом образовању Европе, формирана је *ENQA (European Network for Quality Assurance in Higher Education)*, мрежа постојећих организација за обезбеђење квалитета [23].

ENQA је формирана у циљу промовисања кооперације на пољу оцењивања и обезбеђивања квалитета између свих актера који су укључени у процес обезбеђивања квалитета. Према наведеној препоруци, општи циљеви ове Мреже су:

1. да охрабри и развије размену информација и искустава, посебно у развоју методологије и примера добре примене;

2. да испуни захтеве за експертизу и савете који захтевају заинтересоване власти у земљама чланицама;
3. да испуни захтеве за експертизу и савете који захтевају власти у земљама чланицама, земљама ЕФТА/ЕЕА и придруженим чланицама;
4. да помогне институцијама високог образовања које желе да сарађују на пољу обезбеђивања квалитета на транснационалним основама;
5. да промовишу контакте са међународним експертима.

У циљу остваривања ових циљева Мрежа:

- помаже, развија и побољшава рад агенција које су задужене за спољашњу оцену квалитета (QA-агенције);
- промовише кооперацију у обликовању транснационалне, европске димензије у обезбеђивању квалитета, на пример увођењем европске перспективе у образовању особља за QA агенције;
- промовише контакте и размену искустава са осталим актерима (јавним ауторитетима, високошколским институцијама);
- обезбеђује помоћ властима и институцијама које желе да уведу систем обезбеђивања квалитета;
- дискутује о односима између питања обезбеђивања квалитета и осталих питања политике високошколског образовања поменутих у препоруци (Савета Европе).

Услови за остваривање чланства у ENQA: улазак у чланство отворен је за све институције и организације које испуњавају одређене услове, који су исти за земље чланице Европске Уније и ЕФТА, и

за остале земље које су придружене у различитим програмима за образовање и обуку Европске заједнице. Осим агенција, у *ENQA* се могу директно учланити и одговарајућа министарства (просвете или образовања) са по једним представником. Ово је јако важно за земље бившег источног блока у којима је формирање агенција за акредитацију започето касније него у земљама Европске Уније. Посебно треба нагласити чињеницу да агенција формирана у некој земљи може да се пријави за чланство у *ENQA* тек после две године рада и комплетног програма институционалне евалуације од стране експертског тима *EUA* и *ENQA*. Представник министарства који је учлањен сматра се придруженим чланом и има сва права као и пуноправни чланови, осим права гласа на Генералној скупштини *ENQA*.

О пријему неке агенције у чланство прво правља Руководећа група, а одлуку доноси Генерална Скупштина *ENQA* на годишњим заседањима. Осим Руководеће групе, тела *ENQA* су Генерална скупштина, председавајући и секретар (руководилац за финансије). Права и обавезе сваког од ових тела прецизно су наведена у Правилима о оснивању [23]. Њима су предвиђена и правила која се односе на домен финансијског пословања, као што су обезбеђивање буџета, извештај о начину добављања средстава као и извештај о утрошеним средствима. То све такође мора бити разматрано и усвојено, односно одобрено на Генералној скупштини.

CEE (Central and Eastern European) мрежа је „под-мрежа“ *ENQA* за земље Централне и Источне Европе. Она је формирана 2000. године, како би се олакшао приступ њихових агенција у *ENQA* и како не би биле само на „листи чекања“ за *ENQA*. Постојањем ове мреже и ове земље пуноправно учествују у раду *ENQA*, с једне стране, а истовремено раде посао за који су основане, односно врше акредитацију прог-

рама или институција високог образовања у својој земљи, уз припрему за институционалну евалуацију после које ће бити примљене као пуноправне чланице *ENQA*.

5. Задаци агенције за евалуацију и акредитацију

Основни задаци агенције за евалуацију и акредитацију требало би да обухватају:

- доношење одлуке о институцијама и/или програмима који ће се вредновати;
- доношење одлуке о циљевима вредновања и формирање основних смерница;
- помоћ институцији у току извођења самоеваљуације;
- избор и обука експерата;
- избор врста група које ће бити укључене у посету институцији;
- дефинисање одговорности сваког појединог експерта;
- пружање релевантних информација и практичне помоћи експертском тиму;
- непосредно информисање чланова тима пред посету институцији;
- организовање посете институцији;
- писање и публикување коначног извештаја;
- доношење одлуке о акредитацији (*да/не*);
- препоруке предлагачу за исправке (побољшања);
- накнадна (итеративна) процедура, итд.

Од суштинског значаја је да агенција буде аутономна у раду и да самостално располаже одређеним буџетом. *Чак и када финансијска средства добија од државе (најчешће од Министарства просвете) агенција треба самостално да одлучује о годишњем распореду евалуације, ангажује и плаћа стално запослене особе, одабира експерте и покрива трошкове њиховог рада.*

Аустријски пример (види одељак 7. 6) најбоље говори о потреби да чланови (експерти) агенције не би требало да буду само из редова домаћих стручњака, већ да у њен „стални састав“ треба да уђу и страни стручњаци, у циљу обезбеђивања независности од националног и политичких утицаја, као и ради бржег укључивања у европске токове. Аустријски Акредитациони савет има 8 чланова од којих *већину* чине странци.

6. Агенција за акредитацију високог школства Републике Србије

6. 1. Предлог састава тела за акредитацију

На основу урађеног прегледа, и после дискусије на многим стручним скуповима о обезбеђивању квалитета, како у земљи, тако и у иностранству, где су добијене корисне сугестије, дошло се до предлога како би требало да изгледа тело (агенција/савет/комисија) за акредитацију високог школства Републике Србије.

Особље би чиниле две врсте запослених:

Стално особље:

- Председник
- Заменик председника

- Чланови – стручњаци из појединих области
- Административно особље

Стручно особље (по уговору):

- Чланови евалуационих тимова за поједине научне области*
- Савешњаци
- Страни стручњаци за поједине области
- Повремено административно особље.

Посебно треба нагласити важност присуства иностраних стручњака. Њих би требало да буде и у саставу сталног особља (по угледу на аустријски пример) и међу члановима повремено ангажованог особља (за евалуацију појединих институција или програма). Тиме би била обезбеђена компатибилност наставно-научних установа са одговарајућим институцијама из Европе, као и независност, компетентност и углед самог тела за акредитацију.

Пример Словеније (одељак 7. 10) указује на важност независности тела за акредитацију. Да би ово тело могло пуноправно да се учлани у *ENQA*, његови чланови не смеју бити представници владе, посебно не ресорни министри (за науку и образовање), као ни представници високошколских установа (посебно не ректори). Да би тело радило без икаквих политичких притисака, чланови не смеју бити ни представници владе. Представници високошколских институција не смеју бити у саставу тела да би се избегао конфликт интереса, те да се не би дошло у ситуацију да члан евалуационог тима због личног интереса буде заинтересован да одређена институција добије позитивну/негативну оцену.

Стално особље би било именовано од стране владе (осим административног особља), и то на пре-

---

* Које стручне области треба да буду дефинисане биће разматрано у одељку 6. 2. 8.

длог свих заинтересованих и релевантних фактора: високошколских установа, академских установа, заједнице универзитета, студената, стручних асоцијација и привреде.

Сам начин рада тела за акредитацију би се регулисао статутом, који би одобрила влада уз мишљење или сагласност Савета за Високо школство Републике Србије.

6. 2. Нека отворена питања за разматрање и предлози могућих решења

6. 2. 1. *Шта урадити ако је акредитација постојећег програма неживна?*

Постоје две могућности – укинути програм, што је тешко изводљиво у нашим условима; реалнија могућност је да се институцији омогући да у року од годину дана програм усклади са прописаним стандардима. Уколико овај захтев не буде испуњен, треба применити драстичније решење.

6. 2. 2. *Како регулисати финансирање и ко ће обезбеђивати буџет агенције за акредитацију?*

Агенцију за акредитацију требало би (у нашим условима) да финансира Народна скупштина Републике Србије или Влада. Управљање буџетом морало би бити потпуно независно, уз обавезно подношење извештаја о утрошеним средствима.

6. 2. 3. *Како обезбедити независне и неприсилне акредитационе одлуке?*

Ово се обезбеђује избором независних стручњака да би се избегао могући конфликт интереса,

као и укључивањем иностраних стручњака, како у стални састав тела за акредитацију тако и у евалуационе/акредитационе тимове.

6. 2. 4. Како изабрати чланове акредитационих комисија?

Осим сталних чланова агенције, који би (по угледу на словачки модел) били председници акредитационих комисија, чланови комисија би се бирали на предлог стручних асоцијација за поједине области. Стручне асоцијације би предложиле одређени број угледних стручњака од којих би се бирали чланови појединих акредитационих комисија за програме или институције, уз вођење рачуна да нема конфликта интереса.

6. 2. 5. Које ће агенција бити одговорна и које ће полагати рачуне?

Агенција за акредитацију би свом оснивачу периодично подносила извештај о раду (Скупштини Републике Србије, односно Влади). Подносила би и годишњи план рада, план утрошка средстава, као и финансијски извештај о утрошеним средствима.

6. 2. 6. Да ли ће акредитација бити обавезна за све програме и институције?

Акредитација ће бити обавезна за све програме и институције. Треба нагласити да се у Србији не почиње од почетка, будући да већ постоји велики број високошколских институција и наставних програма. Зато се предлаже да се све државне институције и сви програми аутоматски акредитују на период не дужи од *две године* од дана доношења Закона о установљењу агенције за акредитацију. За све но-

воотворене институције или новоформиране програме обавезна је иницијална акредитација, односно дозвола за рад биће издајна тек после процеса евалуације и акредитације. Ово важи и за све приватне институције и програме.

Акредитација треба да се обавља према следећем редоследу: прво се акредитују поједини наставни програми, затим смерови, факултети и на крају универзитети (по угледу на немачку праксу).

6. 2. 7. Акредитација постојећих програма и институција захтева време. Шта радиш у међувремену?

Док чекају да буду акредитоване, институције би радиле по досадашњим плановима и програмима, уз постепено увођење мера за које се зна да ће се захтевати при акредитацији, као што су: увођење ECTS-а (Европског система преноса бодова), акумулације кредита, укључивање студената у руковођење институцијама, побољшање квалитета лабораторијске опреме, рачунарских и библиотекарских капацитета и слично.

Не би требало чекати да евалуациони тим уочи евентуалне недостатке и да сугестије за побољшања, већ свака установа сопственом контролом квалитета образовања и применом конкретних мера треба да крене ка процесу акредитације.

6. 2. 8. Које научне области би требало да имају покомисије, односно тимове за евалуацију и акредитацију ?

Најпре би требало одговорити на питање колико чланова би требало да има Агенција за акредитацију.

Акредитација у високом школству Републике Србије

Аустријски Акредитациони савет има само 8 чланова и они „покривају“ све научне области.

Савет за високо школство Јужноафричке Републике, који врши акредитације, има 15 чланова.

У Немачкој постоји метаагенција која акредитује агенције за акредитацију, због великог броја универзитета (број чланова није дефинисан).

На примеру Словачке се најбоље види да то тело не мора бити прегломазно (има највише 21 члана), а постоји 28 такозваних „радних група“ за евалуацију институција и програма из појединих научних области. На тај начин неки од сталних чланова председавају у више радних група (из сродних дисциплина). Остале чланове радних група чине стручњаци који се ангажују по позиву за поједине прегледе институција и они свакако морају бити стручњаци из уже области институције о којој је реч.

Дајемо табелу научних области које су набројане у словачком Закону о формирању акредитационе комисије, као један од предлога за дискусију. Могу се, сходно нашим приликама, формирати и тимови за друге научне области, или се неке од области датих у овом примеру могу спојити или изоставити.

Радне групе

Области научних и стручних делатности:

1. Математика
2. Информатика, аутоматизација и рачунарство
3. Социологија
4. Правне науке
5. Фармација

6. Биологија
7. Ветерина
8. Физика
9. Грађевинарство, архитектура и геодезија
10. Шумарство и пољопривреда
11. Војне и полицијске науке
12. Теологија
13. Рударство и геологија
14. Географија
15. Економија
16. Електротехника
17. Хортикултура
18. Екологија и човекова околина
19. Уметности
20. Металургија и машинство
21. Транспорт и везе
22. Медицина
23. Хемија
24. Спорт
25. Педагогија
26. Психологија
27. Филозофија и историја
28. Филологија

7. Преглед праксе акредитације

Прегледом праксе акредитације обухваћене су следеће земље:

1. Сједињене Америчке Државе

2. Чланице *ENQA*:

- Данска
- Финска
- Шведска
- Норвешка
- Исланд
- Аустрија
- Немачка
- Велика Британија
- Кипар

3. Чланице *СЕЕ* мреже:

- Албанија
- Бугарска
- Хрватска
- Република Чешка
- Естонија
- Летонија
- Литванија
- Македонија
- Пољска
- Руска Федерација
- Словачка Република
- Словенија
- Румунија
- Мађарска

4. Јужноафричка Република

Овде ће бити изложени само најкарактеристичнији примери свих разматраних земаља.

7. 1. Данска

5.250.000 становника – 11 универзитета –
180.000 студената*

Систем високог образовања у Данској конципиран је централизовано, од стране Одсека за високо школовање Министарства просвете. Неки од програма у оквиру уметности, архитектуре, библиотекарства и поморског инжењерства су под јурисдикцијом других министарстава (Министарство просвете Данске, 1996). Систем је углавном финансиран од стране државе, а студенти су ослобођени плаћања школарина.

Високо образовање у Данској је бинарне структуре, засновано је на раздвајању универзитетског сектора од неуниверзитетског: постоје програми оријентисани за одређена занимања и универзитетски сектор.

Неуниверзитетски сектор нуди високо образовање краће и средње дужине трајања, а универзитетски сектор нуди дуготрајније програме високог образовања.

7. 1. 1. Посебни акредитације

Дански Институт за евалуацију надлежан је за систематичну евалуацију целокупног образовног сектора, укључујући и високо образовање. Акредитација је заснована на методима евалуације, који су предвиђени законским оквиром самог Института.

---

* Број студената је дат као додатни податак (критеријум) за поређење високошколских система у појединим земљама, али ови подаци нису били доступни за све земље. Зато је на крају текста дата табела из Извештаја UNESCO-а о образовању у свету са подацима о броју студената на 100.000 становника за 1995 годину.

Међутим, акредитација у Данској није широко распрострањена. Једини пример акредитације је у вези са одобравањем државних стипендија за студенте у приватним институцијама са краткотрајним циклусима високог образовања и нивоима дошколовања. Ове акредитације су део процеса којим Министарство просвете Данске утврђује да ли студенти приватних образовних институција треба да добију државну стипендију. Дански Институт за евалуацију спроводи акредитацију, док је Министарство просвете ауторитет који стипендије одобрава на бази акредитација. Министарство просвете одобрава стипендије за период не дужи од четири године, после којег институција мора бити поново акредитована (*реакредитована*).

Оквир акредитације састоји се од више од четрдесет критеријума сврстаних у тринаест области. Успостављени су критеријуми за циљ и садржај, перспективу и компетентност на тржишту рада, образовну структуру, испите, упис студената, постављање особља, организацију, економију (финансије), простор за учење и интерно обезбеђивање квалитета. Иако није неопходно да буду задовољени сви наведени критеријуми, предлагач програма мора да демонстрира да је већина суштински испуњена.

Модел акредитације се састоји од три елемента:

1. *Самоевалуација*. Самоевалуацију мора обавити сама институција према упутству које даје дански Институт за евалуацију. Институција има одговорност да докаже да испуњава већину критеријума. Циљ процеса самоевалуације је да се обезбеди квалитативна и квантитативна документација за акредитацију.
2. *Проучавање тржишта рада* обавља данска Статистика. Циљ прегледа је да се установи да ли некадашњи студенти раде адекватне послове.

3. *Посета самој институцији* траје један дан. Циљ је да се провери студија о самоевалуацији и да се обиђе објекат. Посета укључује сусрет са руководством, студентима, особљем.

7. 1. 2. Овај модел обезбеђивања квалитета високог образовања

Већину институција високог образовања у Данској финансира и регулише држава. Акредитација се, за сада, у овој области не примењује. Квалитет високог образовања осигуран је системом одобравања нових програма и институција од стране Министарства, спољашњим испитивачима и системом евалуације. Поштујући Болоњски процес, Министарство образовања, Ректорска конференција и Дански институт за евалуацију разматрају увођење процеса акредитације.

Одобрења министарства. Министарство образовања одобрава све нове програме и институције, тако да универзитети и остале високошколске установе немају право да уведу ниједан нови програм без одобрења Министарства. Систематично предтестирање програма не постоји, али постоји слух за савете релевантног образовног савета.

Традиционално, многе институције се установљавају *ad hoc*. Међутим, са институционалном реформом средњег циклуса сектора високог образовања, коју је Парламент усвојио 2000. године, Министарство је увело процедуре за признавање спајања институција у Центре високог образовања. Признавање је подвргнуто законском одобрењу Министра. Овај процес разматра услове као што су приходи, особље, образовни профил, кооперација са институцијама универзитетског нивоа, могућност запошљавања, управљање и регионални фактори.

Спољашњи испитивачи. У Данској се на већини испита у високом школству, кроз цео период студија, често ангажују спољашњи испитивачи. Њихова дужност је да осигурају да испити и остале провере знања, писмена или усмена оцењивања, буду спроведени према правилима укључујући и министрову наредбу за специфичне програме. Спољашњи испитивачи морају да осигурају подједнак и фер однос према свим студентима. Коначно, они морају да обавештавају институцију о питањима квалитета.

Евалуација. Од 1992. године, дански Институт за евалуацију, као и Центар за евалуацију и квалитет високог образовања, који је пре оснивања Института био званична институција надлежна за евалуацију, започео је циклус процеса евалуације скоро свих програма у Данској.

Основни модел био је да програм одговара сврси, а подразумевао је и интерну самоевалуацију, спољашњи експертски тим, упитник за кориснике програма и посету институцији која спроводи програм. Институт одлучује који систем евалуације ће бити примењен.

Прве године рада намењене су извођењу низа пилот тестирања студената различитим методама. Ови пилот тестови формирају основу за будуће одлуке о системском оцењивању високог школства. Током 2001. године, Дански институт за евалуацију предвидео је евалуацију факултета, а разматра се увођење система квалитета као алтернативе приступу одговарања сврси (*fitness-for-purpose approach*).

7. 2. Финска

5.123.000 *сјановника* – 20 *универзитетна* и
29 *политехника* – 250.000 *студената*

Фински систем високог образовања састоји се од два сектора који чине 20 универзитета и 29 политехника. Овај систем обезбеђује места за око 66% за-

интересоване старосне групе (универзитети 29%, политехнике 37%).

У универзитетском сектору постоји десет универзитета са различитим факултетима, три технолошка универзитета, три школе за економску и бизнис администрацију и четири академије уметности. Универзитетско образовање даје и Национални колеџ за одбрану, за који је надлежно Министарство одбране. Посматрано географски, мрежа покрива целу земљу.

Сви фински универзитети су државни, 70% потребних финансија обезбеђује влада. Сваки универзитет и Министарство образовања закључују трогодишњи уговор о жељеном циљу, да би се одредили принципи рада.

Најважнији закони који се односе на универзитет су: Закон и Уредба о универзитетима, Уредба о систему степена високог образовања, као и Уредбе о специфичним областима које уређују питања одговорности за образовање у одређеној области, називе степена, структуру, обим, циљеве и садржај образовања.

Универзитети сами бирају студенте и конкуренција је врло јака. Све области примењују ограничење броја уписаних (*numerus clausus*), при чему је пријемни испит кључни елемент. Универзитети нуде око трећину места за заинтересоване – годишње се пријави скоро 66 000, а само 23 000 кандидата бива примљено. Циљ је да се понуде места за око 60–65% заинтересоване старосне групе на универзитетима и политехникама, који ће ускоро бити и остварен.

Политехнике су у Финској отворане постепено, деведесетих година прошлог века. Подигнут је стандард некадашњих установа за образовање стручњака и институције су инкорпориране у мултидисциплинарне политехнике. Закон о политехникама усвојен је 1995. године. Национална мрежа политехника сада

је комплетирана, од 1. августа 2000. године политехнике раде као сталне.

Установљавање нових институција високог образовања у Финској врши се на основу одлуке Државног савета и признато је законом. По доношењу одлуке о оснивању, Влада аутоматски акредитује универзитет, који тада може да даје признате степене студентима. У скоро свим случајевима, свршеном студенту није потребна професионална акредитација (признавање) од стране стручног/специјализованог тела.

7. 2. 1. Циљ обезбеђивања квалитета у високом образовању

Евалуацију високошколских установа у Финској спроводи Фински савет за евалуацију високог образовања (*FINHEEC*). То је независно стручно тело које помаже универзитетима, политехникама и Министарству образовања у пословима евалуације. Рад на евалуацији углавном финансира Министарство образовања, а остали извори се користе на бази уговора.

Циљ и политика *FINHEEC*-а засновани су на Уредби која се односи на његов рад. Савет је основан као агенција за евалуацију са циљем:

1. да помаже институцијама високог образовања и Министарству образовања у евалуацији;
2. да спроводи евалуацију за акредитацију политехника;
3. да организује евалуацију рада и политике институција високог образовања;
4. да иницира евалуацију високог образовања и његовог развоја;
5. да се укључује у међународну сарадњу у области евалуације;

6. да промовише истраживање о евалуацији високог образовања.

Кроз рад на евалуацији, *FINHEEC* повећава квалитет високог образовања. Савет за евалуацију публикује извештаје, издаје потврде и сачињава предлоге. Побољшање евалуационе експертизе у институцијама високог образовања сматра се врло важним циљем. Један од дугорочних циљева у финској политици високошколског образовања јесте инкорпорирање евалуације у свакодневну праксу институција.

Године 1998. Савету је додатном уредбом додељен и задатак евалуације и вођења евиденције о професионалним курсевима које нуде институције високог образовања. Уредбом су одлуке Савета званично постале обавезујуће, а поткомитет Савета – Акредитациони одбор за професионалне курсеве – постао је одговоран за акредитацију професионалних курсева и вођење евиденције о акредитованим курсевима.

Увођење акредитације у сектор високог образовања у Финској један је од елемената за обезбеђивање квалитета. Међутим, повећање и оцена квалитета образовања сматрају се важнијим од акредитације. Навешћемо два примера који показују како функционише систем акредитације у Финској.

7. 2. 2. Акредитација политехника

Од 1996. године, *FINHEEC* је заједно са Државним саветом радио на оснивању нових политехника, а од 1998. задужен је и за акредитовање курсева за професионални развој (континуирано образовање).

Један од задатака *FINHEEC*-а била је акредитација приликом оснивања политехника. Савет за евалуацију оцењивао је пријаве које су политехнике поднеле за акредитацију и оснивање. Установљен је посебан Акредитациони поткомитет чији су чланови

били представници политехника, професори на политехникама, студенти и представници привреде.

Током 1995. и 1996. године, акредитација и проширење политехника оцењивани су на основу пријава. Од 1997. године уведене су и посете пријављеним институцијама. Акредитациони поткомитет сачинио је јавни извештај о свакој евалуацији, а од 1998. године, ови извештаји се објављују у билтенима Савета за евалуацију.

Акредитациони поткомитет примењивао је евалуацију и у случајевима промене обима активности већ акредитоване политехнике, а у случају оснивања нових, оне су инкорпориране у њих.

Критеријуми коришћени за акредитацију сталних политехника укључују доказану изузетност у експерименталном и развојном раду. Критеријуме је поставио независни саветник у Министарству образовања, а развио их је на основу дискусије са партнерима са политехника, из регионалних власти, са студентима и представницима индустрије и трговине.

При оцењивању су коришћени следећи критеријуми:

1. Мисија, визија, циљеви, тежње
2. Нацрт програма (савременост, разноврсност програма и сарадња, итд.)
3. План рада
4. Адекватан број студената
5. Предавање и учење
6. Библиотечке и информатичке услуге
7. Сарадња са радном средином
8. Сарадња са осталим високошколским институцијама
9. Међународна сарадња
10. Регионална сврсисходност институције
11. Систем обезбеђивања квалитета

Циљ установљавања критеријума је постизање сагласности о минимуму стандарда за сталне политехнике.

7. 2. 3. Акредитација професионалних курсева

Евалуација и акредитација професионалних курсева у Финској разматрају се од 1996. године. У то време, министар образовања морао је јавно да преузме одговорност за неодговарајуће квалификације које су давали центри за континуирано образовање појединих универзитета.

Године 1998. *FINHEEC-и* је постављен задатак да региструје професионалне курсеве. Савет за евалуацију формирао је Акредитациони одбор за професионалне курсеве (*ABPC*), који је требало да оцени професионалне курсеве и одлучи о акредитацији. Одбор има 12 чланова који представљају универзитете, политехнике, привреду и студенте.

Термин „акредитација професионалних курсева“ често се употребљава. Закон га дефинише као „евалуацију и регистровање професионалних курсева“. Акредитација професионалних курсева је процес којим се признаје да професионални курсеви, који не дају степене, испуњавају минимум стандарда и пружају образовне услуге доброг квалитета. На тај начин се студентима даје гаранција да курсеви имају добру основу. Важно је да саме институције добровољно примењују акредитације за професионалне курсеве.

Током двогодишњег рада, Акредитациони одбор за професионалне курсеве постао је саветник и покретач развоја у високом образовању. Он је одбацио улогу контролора, која је у почетку изгледало да неизбежно следи из вођења званичне акредитационе евиденције.

У овом периоду оцењено је 49 курсева од којих су 33 прихваћена и регистрована будући да обез-

беђују довољан квалитет. Циљ акредитације је да даје кредит програмима на бази њихове способности да пруже образовне услуге доброг квалитета, а не само да испуњавају минимум стандарда.

Приликом акредитације професионалних курсева, *АВРС* је одговоран за успостављање критеријума. У току посете организатору курса, анализирају се следећи аспекти:

1. Основни захтеви
2. Сарадња са привредом
3. Садржај и циљеви курса
4. Образовни процес
5. Начин организовања
6. Практични аранжмани
7. Обезбеђивање квалитета

За курсеве на страним језицима или за виртуелне курсеве постављају се додатни критеријуми.

Институција има слободу да пронађе најбољи начин да задовољи ове критеријуме.

Процес акредитације укључује преглед релевантне документације (пријаву), посету институцији која организује курс и реакцију непосредно после посете. Коначну одлуку доноси Поткомитет. Одлука може бити *да* или *не* (регистрован/није регистрован), а реакција и препоруке за програм достављају се пошто је извршена регистрација.

7. 2. 4. *Интернационална акредитација*

FINHEEC спроводи и институционалну акредитацију. Већина евалуација била је у форми сарадње између институција високог образовања и *FINHEEC*-а.

У два пројекта евалуације (акредитације) били су укључени и страни партнери. Уз финансијску по-

моћ Савета, добијене су *EQUIS* акредитације од Европске фондације за развој менаџмента за два универзитета за бизнис и администрацију. Неке политехнике су независно добиле интернационалне акредитације за своје системе квалитета (од *Norske Veritasa*). Европска асоцијација за акредитацију програма школа за хотелијерство акредитовала (признала) је програме за степене дипломираног стручњака у области менаџмента хотела, ресторана и туризма на једној политехници из те области.

7. 3. Исланд

286.000 становника – 8 универзитета –
10.500 студената

На Исланду постоји осам институција – пет државних и три приватне, које дају степене на универзитетском нивоу. Три институције омогућавају стицање постдипломског степена магистра наука, а Универзитет Исланда једина је институција која омогућава докторске студије.

Сви универзитети и институције универзитетског нивоа налазе се у надлежности Министарства образовања, науке и културе, осим Агрономског универзитета, који је у надлежности Министарства пољопривреде.

Оквирни Закон о високом образовању усвојен је децембра 1997. године. Према том Закону, општи циљеви институција високог образовања јесу: да служе као научне и образовне институције, да обезбеђују образовање које студенте припрема за независан рад у науци, на иновацијама и у уметности, као и за рад на радним местима која захтевају високо образовање. Универзитети треба да образују друштво и да том друштву својим знањем служе. Специфични циљеви су ближе регулисани појединачним законима за сваку високошколску установу.

Деловање овог закона даје исландским универзитетима већи степен аутономије у интерним пословима и мења однос високошколских институција и Министарства образовања, науке и културе. Нагласак Министарства је на сагласности и мониторингу, више него на мешању у интерна питања појединих институција.

Када је реч о упису, универзитети могу да поставе посебне захтеве, као што су претходна специјализација у средњој школи за исти програм на студијама. У државним универзитетима обично не постоји ограничен број студената који ће бити примљен. Међутим, у оквиру неких студијских програма ограничен је број студената којима се дозвољава да наставе студије после првог семестра – или завршним испитом на крају прве године (правни), или кроз *numerus clausus* (медицински).

Интересовање за универзитетско образовање на Исланду значајно је порасло у последњих неколико деценија. У периоду од 1977. до 1998. године, број универзитетских студената порастао је готово четири пута. У академској 1999/2000 години, на високошколске институције на Исланду уписано је 10.283 студента.

7. 3. 1. Пракса акредитације на Исланду

На Исланду не постоји званичан систем акредитације, али постоји неколико начина којима Министарство образовања проверава стандард и квалитет програма студија које нуде институције високог образовања. По Закону о високом образовању и прописима који се односе на контролу квалитета универзитетских предавања, универзитети су обавезни да успоставе унутрашњи систем квалитета, а Министарство има овлашћење да врши спољашњу евалуацију одређених делова унутар институције или институције као целине. Министарство може и да

утиче на стандард кроз уговоре о финансирању и извођењу наставе који се склапају са сваким универзитетом појединачно. Штавише, Министарство је одговорно за одобравање нових степена.

Према Закону о универзитету, приватна лица могу да оснују универзитет уз сагласност министра образовања – уколико универзитети који су приватно финансирани раде у сагласности са статутом/повељом коју је ратификовало Министарство образовања, министар даје радну дозволу. Уколико универзитет коме је издата радна дозвола не испуњава одредбе овог Закона или захтеве који се односе на предавања и истраживања, министар образовања може да поништи радну дозволу.

Законом је предвиђена одговорност универзитетских институција при издавању сертификата и дефинисању садржаја курсева који воде издавању сертификата. Ово је подложно провери Министарства образовања, науке и културе, које треба и да објави списак и садржај степена које признаје.

7. 3. 2. Интернационална акредитација

Неки програми су независно захтевали међународну акредитацију – Машински факултет Универзитета Исланда прошао је кроз процес евалуације од стране *ABET-a (Accreditation Board for Engineering and Technology, Inc.)*, Америчке агенције за акредитацију у инжењерству, 1992/93. године. Ову акредитацију спонзорисали су Министарство образовања, науке и културе, Министарство индустрије и трговине, Удружење инжењера са положеним стручним испитом и Универзитет Исланда. Према захтевима Америчке агенције, сачињен је извештај о самооцењивању. Акценат је стављен на програм студија, контролу квалитета и проверу сигурности да програм одговара основним захтевима за акредитацију. *ABET-ов* извештај о евалуацији имао је одређени утицај на Уни-

верзитет Исланда у целини. Било је то први пут да је страна агенција позвана да оцењује образовне програме на Универзитету, што је изазвало интерес и дискусију и на другим факултетима.

Године 1997. програм за дипломираног инжењера за дијагностичку радиографију на Исландском Колеџу за инжењерство и технологију одобрен је и акредитован од стране Технолошког колеџа за радиографе. Програм је акредитован на период од пет година, а накнадна провера планирана је за 2002. годину.

7. 3. 3. Циљ обезбеђивања квалитета у високом образовању на Исланду

Исланд нема посебну националну агенцију за евалуацију образовања, али при Министарству за образовање, науку и културу постоји посебно Одељење за евалуацију и надзор, оформљено 1996. године. Ово одељење је надлежно за евалуацију на свим нивоима школства – од предшколских установа до високог образовања.

У складу са Законом о високом школству, Министарство је маја 1999. године донело прописе који се односе на регулисање контроле квалитета универзитетских институција. Према овим прописима универзитети морају да успоставе унутрашњи систем оцене квалитета.

Министарство за образовање, науку и културу покренуло је иницијативу да обавља спољашњу евалуацију. За овај задатак оформљена је група спољашњих, независних стручњака. Евалуације које су до сада спроведене у високом школству биле су фокусиране на програме и предмете. Оцењивани су специфични програми, као што је програм политичких наука на Универзитету Исланда, те предмети по институцијама, на пример пословни менаџмент, образовање учитеља и медицинских сестара.

Главни елементи спољашње евалуације су само-евалуација спроведена у датој институцији, а затим и посета тима колега. Тим колега верификује и коментарише садржај извештаја о самоевалуацији, те одговара на питања која извештај покреће или се наметну током посете, а затим сачињава извештај о својим налазима. Резултати се објављују пошто институција на коју се односи да коментаре. Спољашња евалуација била је фокусирана на образовне активности (предавања и учење).

Високошколске институције морају да испуне своје обавезе по питању обезбеђивања квалитета формалним успостављањем унутрашњег система оцене квалитета. Он подразумева систематско оцењивање рада наставника – оцењивање наставника од стране студената, самооцењивање наставника и формалну реакцију управљачког тела (одсека или факултета) са циљем повећања квалитета предавања. Маја 2001. године високошколске институције су морале да пошаљу извештаје о својим системима квалитета Министарству за образовање, науку и културу.

7. 4. Норвешка

*4.500.000 студената – 4 универзитетна,
6 универзитетских, 26 државних и 2 колеџа
уметности – 190.000 студената*

До установљивања Мрежног Норвешког Савета (NMR) 1998. године, што подразумева увођење конзистентног програма евалуације у Норвешкој, било је спорадичних евалуација високошколских институција. Овом Савету додељена је одговорност за национално обезбеђивање квалитета у високом школству, као део његове мисије.*

---

* NMR је агенција са вишеструком мисијом. Осим што служи као национална агенција за обезбеђење квалитета, он је главно саветодавно тело Министарства за сва питања високошколског образовања у Норвешкој.

Савет обавља различите типове евалуација. Крајем 1999. године развијен је систем обезбеђивања квалитета пројектован да покрива све високошколске институције, а сада се тестира као пилот пројекат на четири институције. Систем је планиран тако да буде потпуно оперативан од 2003. године, када ће имати и акредитациону мисију, у случају да се одабере такав механизам.

Мрежни норвешки савет је саветодавно тело Министарства, које задржава сва овлашћења, издајући званична одобрења за предмете, програме или институције. Ова овлашћења не подразумевају ниједан експлицитни програм акредитације, већ стандардне поступке који претходе одлуци Министарства, донекле кроз директно делегирање овлашћења самој институцији. Термин „акредитација“ не користи се у техничком смислу, па је правилније употребити реч „одобрење“. Процес се односи само на нове програме које институције намеравају да уведу, док се одобрени програми накнадно не контролишу.

Државни и приватни универзитети покривени су различитим законима и њихови образовни програми одобравају се кроз различите процедуре. Државне институције су обухваћене Законом о универзитетима и колеџима из 1995. године, док се одлуке везане за приватни сектор доносе према Закону о приватним колеџима из 1986. године.

7. 4. 1. Државне институције

Током 2000. године, у државним институцијама студирало је 92% укупне студентске популације, што је подразумевало 98% јавних трошкова за високо образовање у Норвешкој. Државни сектор укључује 38 институција које су набројане у Закону о универзитетима и колеџима:

- 4 универзитета
- 6 специјализованих универзитетских колеџа

- 26 државних колеџа
- 2 колеџа уметности

Мада Закон помиње четири различите категорије, он признаје само једну формалну разлику међу њима: специјалну одговорност универзитета и универзитетских колеџа у едукацији истраживача – они имају програме докторских студија и додељују научне степене доктора. Докторати се већ извесно време додељују и на неким приватним колеџима, а током 2000. године три државна колеџа стекла су то право у одређеним областима.

Постоје, међутим, јасне структурне разлике између наведених категорија институција:

- Истраживачка активност много је већа на универзитетима и универзитетским колеџима него на државним колеџима и колеџима уметности, што се огледа у начину формирања.
- Универзитети/универзитетски колеџи нуде програме на вишем нивоу у већини постојећих области, док државни колеџи имају мање оваквих програма.
- Одређени програми за професионалне квалификације (право, теологија, психологија, медицина, стоматологија, ветерина) ограничени су на универзитет или универзитетске колеџе, док државни колеџи доминирају у областима као што су настава, нега и професије које се односе на уметности.

7. 4. 2. Систем одобрења програма у државним институцијама

Чињеница да државне институције постоје по закону и да су субјекат владине регулације, имплицитно их чини институционално акредитованим. Према Закону о универзитетима и колеџима, влада

одлучује које степене, предмете, програме професионалне обуке и остале образовне програме институције могу да понуде, али Закон обезбеђује и могућност делегирања неких од ових овлашћења самим институцијама. Влада им је делегирала следећа овлашћења:

- Према смерницама Министарства, саме институције доносе одлуке о признавању или верификацији степена образовања стечених у приватним или страним институцијама. У неким случајевима, на такве одлуке се може уложити жалба на националном нивоу. *NARIC (ENIC)* одељење Мрежног норвешког савета саветује институције и у случајевима међународног трансфера кредита.
- Смернице које даје Министарство садрже информације о томе да сви типови државних институција, без додатног процеса одобрења, могу да нуде до 90 (*ECTS*) кредита на нижим степенима у областима које већ постоје на институцији. Влада је недавно објавила намеру да ово прошири на 120 кредита.

У другим сличајевима, државним институцијама је неопходно одобрење Министарства за почињање новог програма, за програме ван постојећих дисциплина, за програме који покривају више од 90 кредита, за програме који воде ка професионалним овлашћењима (на пример за учитеље) и за програме за више степене (магистарске).

Да би добила одобрење, институција мора да представи план студија за нове предмете или програме и да образложи компетентност наставног особља, програма студија, начина испитивања, инфраструктуру, као што су простор за наставу, библиотека, рачунарска и остала опрема, итд. Презентација установе се затим детаљно проверава од стране ве-

ћег броја институција које нуде програме истог типа, пре него што Министарство донесе коначну одлуку. У неким случајевима, када не постоје еквивалентни програми у Норвешкој, оцена се добија од страних институција.

У одлуци Министарства, оцена академског квалитета – што би се могло назвати „правом“ акредитацијом – меша се са осталим разматрањима. Будући да давање дозволе за почетак програма аутоматски повлачи државно финансирање, мора се направити и анализа финансијских потреба.

Министарство мора увек да објасни разлоге због којих евентуално одбија пријаву. Најчешће је реч о пропусту институције да адекватно објасни да је програм неопходан и да убедљиво аргументује да ће он привући студенте.

Неке пријаве за нове програме оцењује *NMR*, који саветује Министарство да донесе одлуку. Ово се чини у случајевима када се државни или приватни колеџи пријављују за додељивање докторских степена у одређеној области. У ову сврху, Савет је радио смернице које детаљно дефинишу захтеве које институција мора да испуни. Савет такође разматра неке пријаве за формирање нових програма за степене виших нивоа. Он се потом концентрише на доношење академске оцене, остављајући разматрање Министарству.

7. 4. 3. Систем одобрења програма у приватним колеџима

За академску годину 1999/2000, Норвешка је имала 19 приватних колеџа који су нудили одобрене предмете или програме висошколског образовања, са бројем студената у опсегу од 22 до 9.631.

Многе од мањих институција нуде мноштво курсева који се не квалификују у „висошколско образовање“. Седам приватних колеџа има више од 500

студената за одобрене предмете, док само два имају преко хиљаду студената. Највећа приватна институција је Норвешка школа менаџмента *BI*.

Пошто се приватним институцијама високог образовања не руководи као државним институцијама, оне не уживају иста права као *de facto* „акредитоване“ институције. Сходно томе, оне не могу да почну нове курсеве без одобрења министарства. Министарство признаје право приватних колеџа на испитивање и давање диплома за само један ниво програма или предмета. Овакво признавање аутоматски повлачи државно (јавно) финансирање у фиксном процентуалном износу стандардних трошкова, ако колеџ задовољава један од следећих услова:

- да је основан у религијске или етичке сврхе;
- да је основан као педагошка алтернатива јавном образовању;
- да комплетира јавно образовање у областима где оно не задовољава потребе.

Уз ове предуслове, за добијање одобрења приватних колеџа уметности наводи и одређене захтеве који се односе на руковођење колеџом и административне процедуре. Закон затим дефинише *standard of quality* неопходан за добијање одобрења наводећи државну понуду у тој области, као и чињеницу да приватне институције морају бити „истог квалитета“. Заузврат, одобрење омогућава приступ државном финансирању и националним титулама и степенима.

Колеџ у пријави мора да демонстрира „једнак квалитет“ у погледу захтева за пријемне испите, садржаја програма и литературе, наставних метода, компетентности наставника и спољашњих испитивача, као и начина испитивања. Пријава се рутински шаље *NMR*-у који даје препоруку групе стручњака, после чега Министарство доноси одлуку. За касније

промене у програму – чак и најмање – колеџ мора да подноси потпуно нову пријаву.

7. 5. Шведска

9.000.000 сџановника – *16* универзитетиа –
260.000 сџуденатиа

Акредитација високошколског образовања у Шведској подразумева евалуацију квалитета предмета, програма, институција или професионалних степена, што се завршава одлуком *да* или *не*. Увек постоји и накнадна провера и процес се може поновити после одређеног времена.

Активности на акредитацији следе пошто нека институција поднесе пријаву (приватна или државна) или регуларно према националном програму за евалуацију. Уколико критеријуми за оцену не постоје, одређују се у кооперацији државе и високошколског сектора.

7. 5. 1. Шведски систем високог школства

У Шведској постоји 39 институција у високошколском сектору. Постоји 16 универзитета са општим правом да дају степене доктора у свим областима и још три институције са ограниченим правима додељивања степена доктора. Универзитетски колеџи имају права да дају степене за редовне (дипломске) студије.

Систем финансирања од стране владе за додипломске студије заснован је на резултатима рада. Влада финансира и докторске програме, мада за њих постоји и спољашње финансирање. Постоји Закон о високом образовању и прописи који регулишу рад високошколских институција.

Акредитација је у Шведској уведена 1993. године са циљем да се да више слободе институцијама, те је напуштен национални систем издавања степена. Постојећим универзитетима дато је опште право да на сопствену одговорност додељују све степене, укључујући и докторат. Универзитетским колеџима дато је право да додељују дипломе завршених додипломских студија.

Овакав децентрализован систем захтевао је систем контроле квалитета да би се створило поверење, а институције учиниле одговорним за свој рад. Систем провере квалитета и поступци акредитације спроведени су у циљу одржавања и контроле квалитета у високом школству. Примењен је и систем евалуације.

Национална Агенција за високо образовање основана је 1995. године од стране владе Шведске, као наследник раније владине Агенције, са мандатом да оцењује високо образовање. Агенција је извршила проверу квалитета предмета/дисциплина и програма, акредитацију институција и предмета. Она има овлашћења владе, али влада само делимично усмерава њен начин рада. После оцене квалитета, Агенција сама доноси одлуке о праву институције да додељује дипломе.

Међутим, о оснивању нових универзитета одлучује влада и то је регулисано законом. Влада доноси одлуке и о новим стручним испитима и пријавама приватних институција, после оцене квалитета коју обавља Агенција.

Трошкове оцене квалитета (прегледа) плаћа Агенција из буџета који јој одређује парламент. Она покрива и трошкове плаћања стручњака, путне трошкове, трошкове писања извештаја, итд. Високошколска институција сама сноси трошкове извештаја о самоевалуацији.

7. 5. 2. Циљ провере квалитета у Шведској

Политика Националне агенције за високо образовање, која је одговорна за активности на акредитацији, заснована је на скупштинском Закону. Према владиној Уредби, нови систем обезбеђења квалитета биће развијен да би осигурао:

- „да квалитет програма и резултати квалитетног рада буду у жижи процеса евалуације;
- да ће систем прегледа бити тако креиран да одговара и институцијама и програмима и да ће се спроводити периодично;
- да ће студентима бити пружене боље прилике за утицај на школовање и
- да ће се очувати независност одговорности универзитета и универзитетских колеџа за обезбеђивање и развој квалитета, као и независност функције прегледа од стране Националне агенције за високо образовање.“

Агенција спроводи две врсте активности акредитације. Постоје прегледи за све предмете и програме за период од шест година, почев од 2001. закључно са 2006. годином, као и оцена квалитета на захтев институције (приватне или јавне) да подигне на виши ниво право доделе степена. Влада ће доносити коначне одлуке за приватне институције, као и за питања доделе права на докторске степене и за приватне и за јавне институције.

Циљеви провере (прегледа) квалитета за све предмете и програме су:

- *Контрола*: У случају да постоји намера да се добије или задржи право доделе степена, високошколске институције морају да достигну

одређени ниво квалитета. Предмет и програм ће бити прегледани у контексту општих циљева и даће се инструкције за високо образовање у Закону о високом образовању и у Наредби о високом образовању. Студентима треба да се понуди еквивалентно образовање високог квалитета, без обзира на избор високошколске институције.

- *Развој*: Високошколске институције треба да користе евалуацију у свом раду на развоју квалитета. Евалуација треба да стимулише обнову и разноврсност дисциплина и програма.
- *Информисаност*: Да се подржи потреба студената за лако доступне информације о различитим предметима и програмима.
- *Упоредивост*: Информације треба да буду такве да студенти и остали корисници могу да упореде предмете и програме на различитим високошколским институцијама у циљу одлучивања који им програм највише одговара. Такође треба да буде омогућено да се шведски систем високог образовања упореди и интернационално, посебно у контексту повећане мобилности преко националних граница.

Примарни циљ евалуације, према закону, јесте да „мобише унутрашње снаге ’квалитетног рада’ високошколских институција“. Према Агенцији, то укључује све нивое, и то из различитих перспектива у циљу стимулисања обнове и развоја образовања и амбиција високошколских институција да одговоре новим захтевима и изазовима из света.

Прегледи треба да нагласе и подрже различите иницијативе за конструктивну обнову у организацији образовања, садржају и педагогији међу различитим програмима. Поређење не подразумева једнодимен-

зионално рангирање различитих програма. Еквивалентно образовање не значи да настава из истог предмета мора да буде иста на свим високошколским институцијама. Напротив, оваква уређеност треба да подстакне креативност, обнову и развој високошколског образовања.

Национална Агенција за високо образовање ће пратити развој квалитета и подносити извештај по обављеним прегледима самој институцији, влади и целокупној јавности. Сврха ових прегледа је да се стимулише развој квалитета у високошколским институцијама и њихових различитих образовних предмета и програма, као и процес контроле, у циљу акредитације предмета и програма у интересу студената. Одређени академски стандарди морају увек бити испуњени.

Агенција обавља и институционални преглед, у циклусима од три године, али то није акредитациони процес. На основу институционалног прегледа не постоје одлуке типа да/не. Циљ је да се подржи развој система обезбеђења квалитета високошколских институција. Јавно се објављује извештај уз критике и препоруке.

7. 5. 3. Ко њошавља криџеријуме

Аспекти који треба да буду у фокусу евалуације, као и критеријуми, развијају се у дијалогу између Агенције и високошколских институција. Агенција сугерише који аспекти треба да се оцењују приликом прегледа. Различити партнери из високошколских институција, декани, професори и проректори, дискутоваће и потврдити одређене аспекте или критеријуме.

Важни аспекти за преглед предмета и програма су:

- Предуслови за образовање
- Процес образовања
- Резултати образовања

7. 6. Аустрија

*8.000.000 становника – 19 универзитета –
200.000 студената*

Аустријски Акредитациони савет установљен је марта 2000. године. Чини га осам европских универзитетских стручњака, а његов задатак је да регулише акредитацију приватних институција које дају универзитетско образовање. Одлуке овог савета засноване су на Закону о акредитацији универзитета из 1999. године, који је Акредитационом савету дао задатак да формулише захтеве које будући апликанти морају да испуне. Начин на који се бирају чланови Акредитационог савета развијен је тако да Аустријанци никада не чине већину. Ово гарантује независност Савета од националног утицаја и обезбеђује приоритет интернационалним стандардима у аустријском образовном систему, те обезбеђује да Аустрија нема рестриктивнију политику од осталих земаља.

Акредитациони савет сматра да је неопходно да постоје и приватне институције високог школства. Његов циљ је да помогне приватном универзитетском сектору да начини прве кораке и да створи здраву конкуренцију државном сектору. Приоритет Савета је да обезбеди квалитет у интересу оних који желе да повећају шансе за своје будуће каријере студирајући у Аустрији.

7. 7. Јужноафричка Република

41.000.000 становника – 15 универзитета*

Високо образовање у Јужноафричкој Републици регулисано је општим Законом о високом образовању [4], као и посебним законима за поједине области.

---

* Није био доступан тачан податак о броју студената.

Постоји и Савет за високо образовање [6], а акредитација и обезбеђивање квалитета регулисани су Законом о обезбеђењу квалитета у општем и продуженом образовању [7]. Постоје и посебни подзаконски акти за акредитацију и обезбеђивање квалитета у појединим областима, како за програме, тако и за додељивање степена. На пример, Инжењерски савет Јужне Африке дефинише основе за акредитацију степена дипломираног инжењера [5].

Закон о обезбеђивању квалитета [7] дефинише установљавање, састав и функционисање Савета за обезбеђивање квалитета. Циљ Савета је да се обезбеди квалитет у општем и продуженом образовању, да се обезбеди контрола норми и стандарда при процени програма студија, те да се регулише издавање сертификата на завршетку програма студија.

Сви закони и подзаконски акти који се односе на обезбеђивање квалитета образовања и акредитацију дају дефиниције основних релевантних појмова, а пре свега појма акредитације: „Акредитација подразумева давање сертификата лицу, телу или институцији да поседује капацитет да може да испуни одређену функцију у систему обезбеђивања квалитета који је одређен од стране власти Јужноафричке Републике према јужноафричком Закону о овлашћењима власти.“

Савет чини 15 чланова које именује министар образовања, он одређује и председавајућег Савета. Чланови Савета се именују на основу предлога из свих релевантних сектора образовања, јавно објављених у Службеном листу ЈАР, и то на период од четири године.

Савет се финансира од стране парламента, од донација и прилога, од такси и наплаћивања услуга. Савет подноси извештај о раду министру за образовање, а министру финансија извештај о начину утрошка средстава.

Функције Савешта су да:

- Акредитује (после процедуре) пријављене институције, предмете или програме
- Прати исправност и адекватност усвојених стандарда акредитације
- Обезбеди да пријављени усвоје систем обезбеђивања квалитета
- Обезбеди квалитет знања свршених полазника (студената, последипломаца)
- Даје сертификате о достигнућима полазника;
- Одржава банку података о свршеним полазницима и сертификатима
- Промовише повећање квалитета међу даваоцима образовних услуга
- Прати и подноси извештај министру о раду одељења образовних институција, итд.

Савет врши спољашњу оцену институције (програма/предмета) којој претходи интерна самоевалуација. Он може и да поништи једном издате сертификате институцијама ако престану да испуњавају постављене захтеве обезбеђења квалитета.

У Јужноафричкој Републици акредитују се и државне и приватне институције (не на потпуно исти начин), али нема „аутоматске“ акредитације државних институција као у Европи.

7. 8. Румунија

23.500.000 становника – 49 државних универзитета + 7 војних академија + 8 акредитованих приватних универзитета – 407.000 студената

У Румунији је 1993. године усвојен Закон о акредитацији у високом школству. Њиме је формиран

и Национални савет за академску евалуацију и акредитацију (*CNEAA*).

Законом из маја 1999. године формиран је и Национални савет за управљање квалитетом у високом школству.

Оба тела су имала саветодавну улогу у односу на Министарство за образовање које је доносило одлуку о акредитацији институције односно програма. Поступак акредитације подразумевао је претходни поступак институционалне евалуације од стране Европске ректорске конференције (*CRE*), кроз који је прошла већина румунских државних универзитета. Приватни универзитети су прошли кроз поступак иницијалне акредитације и кроз поступак институционалне евалуације.

Савет за управљање квалитетом израдио је план развоја система контроле квалитета у високом школству у Румунији, у оба сектора, и државном и приватном. Требало је да систем постане оперативан у року од три године, чак је и Министарство образовања постало члан *ENQA-e*.

После избора 2000. године, нова власт је суспендовала све законе усвојене током мандата претходне власти, укључујући и поменуте законе о високошколском образовању. Решење је нађено у сарадњи са међународним организацијама – ангажована је приватна холандска агенција да заврши процес реформе високог образовања, практично независно од државе. Пошто су сагледале ситуацију, власти су увиделе да је неопходно вратити „овлашћења“ појединим институцијама високог образовања, укључујући и два наведена Савета.

7. 9. Словачка

5.500.000 сџановника – *13* универзитетџа –
100.000 сџуденџа

Комисија за акредитацију Републике Словачке је владино саветодавно тело које доноси одлуку да

ли да се одређена институција високошколског образовања или програм акредитују или не.

Комисија има председника, заменика и остале чланове, укупно их је 21. Чланове Комисије за акредитацију именује влада Републике Словачке, на предлог министра за високо школство, из редова признатих стручњака из појединих области високог школства.

Комисија оснива радне групе за одређене научне области, за преглед на лицу места, евалуацију и доношење предлога о акредитацији. Председници радних група су из реда чланова Комисије за акредитацију (тренутно има 28 радних група). Комисија самостално одређује састав радних група и годишњи распоред рада на евалуацији и акредитацији институција и програма, према пријавама самих институција високог образовања. Сваке две године Комисија подноси извештај о раду влади и парламенту.

Већина високошколских институција у Словачкој прошла је кроз процес институционалне евалуације од стране експертских комисија Европске ректорске конференције (сада *EUA*) – прво су то били универзитети, а сада кроз тај процес пролазе појединачни факултети, после чега следи процес акредитације од стране Комисије за акредитацију Републике Словачке.

7. 10. Словенија

*2.000.000 становника – 2 универзитета –
50.000 студента*

У Словенији су формиране две агенције за акредитацију. Прву су формирали истакнути професори и академици, значи представници академске заједнице. Ова Комисија није примљена у *ENQA* с образложењем да њен рад није независан од академске заједнице, пошто је чине њени чланови.

Другу агенцију је формирало Министарство за образовање и науку Републике Словеније. Ни ова Комисија није примљена у чланство *ENQA* уз слично образложење – да њен рад није независан од утицаја државних органа, односно владе и министарства.

Министарство за образовање и науку Републике Словеније јесте члан *ENQA*, што значи да министарства могу бити чланови, али агенције које желе да се учлане морају да буду апсолутно независне од утицаја академске заједнице и од утицаја државе, односно политике.

7. 11. Кипар

*770.000 студената – 1 универзитет +
5 државних колеџа + 18 приватних
институција високог образовања**

На Кипру постоји Универзитет Кипра, а у току је процес формирања Универзитета примењених уметности и наука и Отвореног универзитета. Остале државне установе високог образовања су: Високи технички институт, Школа за медицинску негу, Високи институт за хотелијерство, Колеџ шумарства и Медитерански институт за менаџмент. Од њих се не захтева да прођу кроз поступак акредитације.

Законом о високом образовању из 1996. године (уз амандмане усвојене годину дана касније) формиран је Савет за акредитацију. Овај Савет поставља Савет министара Кипра на предлог Министра за образовање и културу на период од 5 година. Савет одређује тимове за акредитацију. Процес акредитације састоји се од почетне акредитације, самоевалуације високообразовне институције, посете акредитационог тима институцији и доношења одлуке Савета за акредитацију. Одлука је *да* или *не*. Она може

* Није био доступан тачан податак о броју студената.

бити одложена на одређено време које се оставља институцији да отклони уочене недостатке и усвоји препоруке акредитационог тима. Акредитација се даје на 4 године.

На Кипру је акредитација предвиђена само за приватне институције. Тренутно се на Кипру у 18 приватних институција високог образовања нуди преко 100 акредитованих наставних програма.

7. 12. Немачка

80.000.000 сџановника – 350 универзитетиа –
2.000.000 сџугенаџиа

Савет за акредитацију у Немачкој формира Савезна влада од чланова које делегирају Министарство за образовање, Немачка ректорска конференција (HRK), привреда и студенти. Због великог броја универзитета Савет не обавља акредитације самостално, већ акредитује агенције за акредитацију. Постоје 3 регионалне агенције и још 4 агенције за поједине стручне области и то:

- а. Агенција за акредитацију у инжењерским наукама
- б. Агенција за акредитацију у хуманистичким наукама
- ц. Агенција за акредитацију у економским наукама и
- д. Агенција за акредитацију у природним наукама.

Приватни универзитети морају бити признати од државе да би добили дозволу за рад. Постоји посебан Одбор за акредитацију приватних високошколских институција и програма. Његове чланове делегирају научне установе, Министарство за образовање и

привредни субјекти. Одбор акредитује агенције за поедине научне области.

Редослед акредитације је следећи: прво се акредитују наставни програми, затим наставни смерови, па факултети и на крају комплетни универзитети. Агенције, било за државне било за приватне универзитете и програме, имају саветодавну улогу у односу на Министарство, које доноси одлуку о издавању дозволе за рад. Њихови ставови се строго поштују – не може да се деси да акредитација од стране агенција или одбора буде негативна, а да Министарство акредитује институцију или програм, односно изда дозволу за рад.

7. 13. Велика Британија

60.000.000 становника – 112 универзитета + 54 државна колеџа – 1.850.000 студената (408.600 поседних)

Универзитети у Великој Британији су апсолутно независни од државе, било да су приватни или државни. Процент учешћа државе у финансирању државних универзитета се све више смањује – они су окренути „тржишту“ и принуђени да се својим квалитетом изборе за студенте и рејтинг.

Постоји Национална агенција за акредитацију, као и агенције за евалуацију за Енглеску, Северну Ирску, Шкотску и Велс. Евалуација се за додипломске студије обавља сваке 3 године, а листа акредитованих установа је јавна. Постоје и редовни годишњи прегледи институција и програма.

У Великој Британији се „евалуацијом“ по сопственим критеријумима баве чак и неки листови. Тако на пример *Financial Times* објављује сваке године своју листу 100 најбољих универзитета у Великој Британији.

7. 14. Сједињене Америчке Државе
282.500.000 становника – 12.500 универзитета и државних колеџа – 15.240.000 студената

У Сједињеним Америчким Државама не постоји при Савезном министарству за образовање институција која би вршила јединствену националну контролу над институцијама за високо образовање. Држава уопштено претпоставља различите степене контроле над образовањем. Институције високошколског образовања могу да раде са знатним степеном независности и аутономије, што имплицира велике разлике у квалитету и карактеру програма америчких институција високог образовања.

Министар образовања је законом обавезан да објави списак национално признатих агенција за акредитацију, за које он одређује да су поуздани ауторитети за одлучивање да ли високошколске институције обезбеђују довољан квалитет образовног процеса. Агенција која жели да буде призната од министра мора да испуни критеријуме и процедуре које он прописује, који су објављени у Савезном службеном листу.

У циљу осигурања основног нивоа квалитета, у САД постоји пракса акредитације појединих институција и програма од стране колеџа, као средство невладиног оцењивања. Приватне образовне асоцијације, регионалног или националног значаја, усвојиле су критеријуме који одражавају квалитет добрих образовних програма и имају развијене процедуре за оцењивање институција или програма, да би се одредило да ли оне раде у складу са основним нивоом квалитета.

Будући студент треба да зна статус (ранг) институције на коју жели да се упише. Колеџе и универзитете у САД акредитује шест регионалних акредитационих институција. То су:

Акредитација у високом школству Републике Србије

- Асоцијација колеџа и школа Средишњих Држава (*The Middle States Association of Colleges and Schools*)
- Асоцијација школа и колеџа Нове Енглеске (*The New England Association of Schools and Colleges*)
- Северно-централна асоцијација колеџа и школа (*The North Central Association of Colleges and Schools*)
- Северозападна асоцијација школа и колеџа (*The Northwest Association of Schools and Colleges*)
- Јужна асоцијација колеџа и школа (*The Southern Association of Colleges and Schools*) и
- Западна асоцијација школа и колеџа (*The Western Association of Schools and Colleges*).

Ове институције дају суд о опреми, финансијском статусу, захтевима и стандардима учења школа. Оне су признате од стране Савета за акредитацију постсредњошколског (постсекундарног) образовања.

Професионална удружења акредитују професионалне школе (на пример, Америчка медицинска асоцијација акредитује медицинске школе).

Треба посебно нагласити да је заблуда да познати и угледни амерички универзитети нису акредитовани јер им је довољна дугогодишња репутација. Нико није изузет из акредитације. Акредитација је сте добровољна, али је и предуслов за финансирање пројеката од *NSF (National Scientific Foundation)* – Националног фонда за науку, и даје гаранцију студентима да ће добити стипендије од бољих фирми или самих универзитета.

На пример, програме као и сам Одсек инжењерских наука на универзитету Харвард акредитовао је

ABET још 1962. године и подлежу акредитационој контроли сваких 6 година. *ABET* је акредитовао и угледне технички оријентисане програме као што су *MIT* (*Massachusetts Institute of Technology*), Универзитет Калифорнија у Берклију или Лихај (*Lehigh*). То значи, нема недодирљивих, макар имали за собом и репутацију од преко 360 година, као Харвард, који је дао преко тридесет добитника Нобелове награде. „То што на Одсеку за физику тренутно ради неколико 'нобеловаца' не значи да је аутоматски добар и Одсек за инжињерство или информатику“ [28].

7. 15. Неке напомене на основу наведених примера

Овим прегледом дати су карактеристични примери различитих приступа евалуацији и акредитацији – од потпуно државно регулисаних мера (ЈАР) – до скоро потпуно слободног система високог образовања (Шведска). На основу ових искустава је стечена слика како би Агенција за акредитацију и евалуацију требало да изгледа и који би били њени задаци (одељци 5 и 6. 1.).

Јасно се издвајају *три модела акредитационих тела*: потпуно независна (САД), са саветодавном улогом у односу на одговарајуће министарство (чланице *ENQA* и *CEEN*) и потпуно контролисана од владе (ЈАР).

У условима карактеристичним за Србију, реално би било применити други наведени модел. Предлаже се да Агенција за акредитацију буде саветодавно тело у односу на владу (министарство), а да у свом раду она буде потпуно независна.

Треба посебно нагласити да одлуке агенције за акредитацију морају да се поштују. Не сме се десити да Агенција негативно оцени неки програм или институцију, а да им влада (односно ресорно министарство) да дозволу за рад.

7. 16. Расподела земаља према броју студената на 100.000 становника у 1995. години*

Интервали расподеле према броју студената на 100 000 становника	Земље
Испод 1500 (3 земље)	Албанија (899), БЈР Македонија (1372), Румунија (1483)
1501–2500 (12 земаља)	Хрватска (1917), Чешка Република (1739), Швајцарска (2085), Југославија (1566), Летонија (1737), Литванија (2023), Малта (1595), Пољска (1946), Молдавска Република (1976), Словачка Република (1715), Словенија (2387), Мађарска (1514)
2501–3500 (18 земаља)	Аустрија (2933), Белорусија (3031), Белгија (3206), Бугарска (2942), Данска (3272), Естонија (2670), Немачка (2649), Грчка (2858), Република Ирска (3455), Исланд (2808), Италија (3135), В. Британија (3126), Холандија (3485), Португалија (2812), Руска Федерација (2998), Шпанија (3058), Шведска (2810), Украјина (2812)
3501 и више (3 земље)	Финска (4033), Француска (3617), Норвешка (4009)
Ваневропске земље	Канада (6984), САД (5395), Аустралија (5401), Јужна Кореја (4955), Нови Зеланд (4603), Израел (3598), Јапан (3199)

Из ове табеле се види да је 1995. године Југославија била међу последњих пет земаља у Европи, испред Албаније, БЈР Македоније, Мађарске и Румуније. У међувремену се број студената на 100.000 становника знатно повећао и у Мађарској и Румунији.

* Извор: World Education Report, UNESCO, Paris, 1998. [25]

8. Закључак

На основу изложеног, јасно је да не постоји јединствен, унапред задат рецепт по коме треба формирати националну агенцију за евалуацију, нити комисију која би на основу резултата евалуације доносила одлуке о акредитацији.

Сврха овог текста је да укаже на овај проблем у систему високог образовања чије решавање предстоји. Будући да нисмо први који се срећемо са овим проблемом, можемо на основу наведених примера доћи до решења које би највише одговарало условима и степену развоја високошколског образовања у нашој земљи.

Свесни смо чињенице да нису сви у високом школству одушевљени реформама, које су нужне уколико желимо да се укључимо у заједнички високошколски простор Европе до 2010. године. Увођење система обезбеђивања квалитета само је део тих реформи, а формирање агенције за акредитацију и увођење процеса акредитације део су тог система.

Негативни коментари попут оних да су *реформе брбе, конфузне, контрадикторне, деструктивне, увезене, неадекватне моменџу и/или нашој ситуацији...* само су преузети из праксе земље која је кроз ово већ прошла (Румунија, [23]), а сада има агенцију за акредитацију која је чланица *CEE* мреже и очекује учлањење у *ENQA*. Било би неумесно да понављамо идентичне коментаре који се могу чути и у нашој академској средини, али рецимо да је лако критиковати рад других, а истовремено не понудити другачија, можда боља решења.

Сагледали смо, у складу са могућностима праксе, акредитације високог школства у неким земљама, понудили одређена решења која би, по нашем мишљењу, била адекватна за услове у којима је тренутно високошколско образовање у Србији. Остави-

ли смо и неке дилеме и питања на која би одговоре требало да да јавна расправа. Сматрамо да смо на тај начин дали допринос неопходним реформама. Од вас, поштоване колеге, очекујемо коментаре и сугестије у циљу бољег сагледавања овдашњих прилика и ефектнијих решења у вези са процесом акредитације у високом школству Републике Србије.

9. Литература

- [1] ААЕН: „Европски Универзитет 2010?“, Београд, 2001.
- [2] Hamalainen, K., et al., „Quality Assurance in the Nordic Higher Education“, ENQA Occasional Papers, Helsinki, Finland, 2001.
- [3] Haakstad, J., „Accreditation: the new quality assurance formula? Some reflections as Norway is about to reform its quality assurance system“, *Quality in Higher Education*, Vol. 7, No. 1, 2001.
- [4] Higher Education Act, 1997, Government gazette, Vol. 390, 19 December 1997, No. 18515, Cape Town, Republic of South Africa.
- [5] Engineering Council of South Africa, „Background for Accreditation of University Engineering Bachelor Degrees“, 16 April 1998, Cape Town, Republic of South Africa.
- [6] South African Council for Educators Act, 2000, Government Gazette, Vol. 422, 2 August 2000, No. 21431, Cape Town, Republic of South Africa.
- [7] General and Higher Education and Training Quality Assurance Act, 2001, Government gazette, Vol. 438, 5 December 2001, No. 22896, Cape Town, Republic of South Africa.
- [8] Department of Education, „Registration of Private Higher Education Institutions“, 05 February 2002, Cape Town, Republic of South Africa.

- [9]* CHEA (2000). Judith S. Eaton in U. S. Accreditation Review.
- [10]** CRE (2001). Towards Accreditation Schemes for Higher Education in Europe? The Association of European Universities.
- [11] Austrian Accreditation Offices: „Private Universities in Austria“, June 2001, Vienna, Austria.
- [12] Padford, J., et al., „Quantity and Quality in Higher Education“, Higher Education Policies Series 40, Sigma Forlag International, Jessica Kingsley Publishers, London and Bristol, Pennsylvania, 1997.
- [13] CHEA: „Accreditation in the U.S.“, Washington, D.C., 2002.
- [14] CHEA: „Overview of Accreditation“, Washington, D.C., 2002.
- [15] CHEA: „National Recognition of Accreditation Agencies by the U.S. Secretary of Education“, Washington, D.C., 2002.
- [16] CHEA: „CHEA'S Recognition Policy and Procedures“, Washington, September, 1998.
- [17] ABET: „ABET Constitution“, Accreditation Board for Engineering and Technology Inc., Baltimore, MD, October, 2000.
- [18] ABET: „Accreditation Procedure and Policy Manual – 2002–2003“, Accreditation Board for Engineering and Technology Inc., Baltimore, MD, November, 2001.
- [19] ABET: „Criteria for Accreditation Engineering Programs“, Accreditation Board for Engineering and Technology Inc., Baltimore, MD, November, 2001.
- [20] Kralj, A., „Uvodna beseda ob Posvetu o razvoju visokega šolstva v Sloveniji“, Zbornik referatov Pos-

---

* Quoted in [2].

** Ibid.

- veta „Razvoj visokega šolstva v Sloveniji“, Ljubljana, Novembar 2001.
- [21] Jaklič, M., „Enoten Evropski šolski prostor in akreditacija – Primer Ekonomske fakultete v Ljubljani“, Zbornik referatov Posveta „Razvoj visokega šolstva v Sloveniji“, Ljubljana, Novembar 2001.
- [22] Orphanides, A. G., „Accreditation in Cyprus' Higher Education“, EURASHE 11th Annual Conference, 31 May – 1 June 2001, ISPV, Viseu, Portugal.
- [23] Regulations of the European Network for Quality assurance in Higher Education, ENQA, March 2000, May 2001.
- [24] Стојић, С., „Увид у систем високог образовања у Британији“, Излагање на семинару „Реформа универзитета: акредитација“, Универзитет у Нишу, 14. јуни 2002.
- [25] Korka, M., „Strategy and Action in the Reform of Education in Romania“, Universitas, Bucharest, Romania, 2000.
- [26] „Nariadenie vlady Slovenskej Republiky o akreditáčnej komisii, SR, č. 131/1994 Zz. a č.7/1995 Zz.“, Bratislava 1990, 1994, 1995.
- [27] Haug, G. and C. Tauch, „Trends in Learning Structures in Higher Education (II), Follow-up Report for the Salamanca and Prague Conferences of March/May 2001.
- [28] Rice, J. R., Privatna komunikacija, 2002.

ПРИЛОГ

НАПОМЕНЕ О АКРЕДИТАЦИЈИ У СЈЕДИЊЕНИМ АМЕРИЧКИМ ДРЖАВАМА

Овај текст се даје као илустрација неких елемената акредитације у САД који би били интересантни за примену (наравно, уз прилагођавања нашим условима) при акредитацији високошколских институција и/или програма у Србији*.

П.1. Норме понашања у процесу акредитације

Невладина акредитациона тела (агенције) имају своје норме (кодексе) и сви учесници у процесу акредитације морају да се понашају у складу са тим нормама. Сваки учесник у акредитацији мора да покаже највише стандарде у погледу професионалног односа према свом послу, поштења, моралног интегритета и етичког понашања. Између осталог, чланови акредитационих комисија и административно особље морају се придржавати следећих принципа:

- Морају да прихвате одговорност у доношењу акредитационих одлука у складу са усвојеним критеријумима и у складу са нормама које штите јавну безбедност, здравље и добробит и да одмах објаве факторе који нису у складу

---

* Текст је углавном саставни део Статута *ABET-a* [17].

са овим нормама. Сви учесници морају да разумеју да животи појединаца и јавна безбедност, здравље и добробит зависе од квалификованих свршених студента који одлазе да раде у својим професијама.

- Образовни програми који не задовољавају постављене професионалне критеријуме не могу бити акредитовани. Чланови акредитационе комисије морају акредитационо тело (агенцију) обавестити о својим сазнањима која указују да образовни програм не испуњава постављене захтеве. Такође, ако чланови имају разлога да верују да достављене и показане информације о образовном програму нису тачне, или да доводе у заблуду, морају одмах о томе да обавесте акредитационо тело.
- Чланови акредитационе комисије могу да прихвате учешће само у областима у којима су компетентни. Сви учесници у акредитационом процесу могу да прихвате своје обавезе само ако су квалификовани и имају одговарајуће искуство за обављање тих обавеза.
- Чланови акредитационе комисије и други службеници, који делују у име акредитационог тела, морају да избегавају конфликт интереса и да обавесте све заинтересоване у акредитационом процесу уколико постоји или наступи конфликт у интересима. Чланови комисије или чланови националног акредитационог тела не могу истовремено бити консултанти у акредитацији некој другој институцији. Чланови комисије не могу преузети било какве задатке или учествовати у дискусијама које доводе до конфликта интереса.
- Чланови акредитационе комисије и други службеници не могу примати никакве захвалнице или поклоне или тражити донације, ди-

ректно или индиректно, од институција или појединаца чији се образовни програми акредитују. Уколико дају изјаве или критике, увек морају да наведу евентуално постојање било каквог финансијског интереса.

- Чланови акредитационе комисије не смеју одавати податке који се односе на оцене и одлуку о акредитацији. Све податке које добију, чланови комисије морају сматрати пословном тајном и не смеју користити те податке за било какву личну корист.
- Своје налазе комисија може објавити само на објективан и истинит начин, у свом извештају или у сведочењу. У својим извештајима, комисија мора да наведе све релевантне податке, изјаве, сведочења и налазе. Комисија не сме да прима финансијску или другу надокнаду од заинтересованих страна са циљем да даје изјаве, критике или аргументе о акредитацији.
- Чланови комисије морају да се понашају достојанствено, одговорно, морално и у складу са законом. Морају да избегавају свако довођење јавности у заблуду и не смеју да дозволе погрешну интерпретацију својих академских и професионалних квалификација.
- Чланови комисије морају да се са свим учесницима у процесу опходе једнако, без обзира на њихову расу, вероисповест, пол, инвалидност, године старости, националност, брачно стање или политичко опредељење. Сви учесници у процесу морају да поступају у складу са законом и да се понашају коректно према осталим учесницима.
- Чланови комисије треба да помажу својим колегама и сарадницима у њиховом професионалном развоју и да им помажу у спровођењу усвојених норми понашања. Нацио-

нално акредитационо тело организује курсеве на којима се чланови комисија и административно особље подучавају у примени норми понашања. Чланови комисије и административно особље морају писмено да се сагласе са усвојеним нормама понашања.

- Акредитационо тело обезбеђује механизам за праћење норми понашања и предузима мере у случају да дође до повреде ових норми. Једна од предвиђених мера је изостављање из учешћа у акредитацији лица која су начинила прекршаје.

П. 2. Поступак акредитације

У даљем тексту су наведена правила и поступак акредитације које је прописала Агенција за акредитацију инжењерских и технолошких образовних програма *ABET (Accreditation Board for Engineering and Technology, Inc.)*. *ABET* је једина агенција коју признаје америчко министарство за образовање (*U.S. Department of Education*), а која је одговорна за спровођење акредитације образовних програма у инжењерству и технологији.

Да би био акредитован, образовни програм мора да задовољи све постављене услове и критеријуме. Назив образовног програма мора да обухвати термине који указују на садржај програма. На пример, инжењерски програми морају у свом наслову да имају реч „*engineering*“ („*Electrical Engineering*“, „*Mechanical Engineering*“ или „*Civil Engineering*“). *Високошколска институција не сме да користи исти назив за два различита програма, од којих је један акредитован, а други није.*

Под образовним програмом подразумева се организовани образовни процес који се састоји од скупа наставних предмета (или „модула“). Образовни

програм треба да обезбеди познавање стручних области и да код студената развије способност примене стеченог знања у пракси. Такође, програм мора да пружи шире образовне циљеве који се очекују у високом образовању. У случају специјализованих програма, прво морају да се задовоље критеријуми који важе за целу област, а онда критеријуми који се односе на област специјализације.

Општи критеријуми за акредитацију односе се на наставно особље, наставни план и програм, студенте, администрацију, простор и опрему и одлучност у спровођењу постављених образовних циљева. Образовни програми у оквиру исте институције морају да се одвојено акредитују и могу да имају различите оцене. На пример, могуће је да у оквиру истог одсека, један смер јесте, а други није акредитован.

Образовна институција може да бира ниво и да образовни програм акредитује на основном или вишем (*advanced*) нивоу. Виши ниво акредитације захтева задовољење основних услова, услова за виши ниво и посебних критеријума који се односе на образовни програм. *Агенција стимулише образовне програме који припремају студенте за што је могуће више различитих излазних профила. Са друге стране, не може да се акредитује програм који не пружа довољно образовање у неком предмету или области која је од значаја за излазни профил.*

Одељења ван матичног факултета могу да се акредитују ако су саставни део образовног програма, имају исти план и програм, користе исте или сличне лабораторије и опрему и имају исте стандарде и проверу квалитета.

Институција која намерава да акредитује свој програм шаље писмени захтев и у сарадњи са акредитационим телом припрема неопходне информације на основу упитника. *Процедура акредитације*

може да се покрене само ако постоје студенти који су завршили студије по том образовном програму.* Акредитационо тело формира комисију која долази у институцију, проверава све податке и оцењује образовни програм.

П. 3. Поступак провере наставног програма

Комисија проверава да ли образовни програм задовољава критеријуме, при чему је важнији квалитативни фактор у односу на просто бројање часова наставе у појединим предметима. На пример, комисија проверава *да ли су одређене области покривене*, а НЕ *да ли су неки предмети укључени у наставни план*. Начин извођења наставе може да се разликује од уобичајеног, према томе не захтева се класично држање предавања и лабораторијских вежби, али ако начин извођења одступа од уобичајеног, онда се мора оценити да ли такво извођење обезбеђује постављени образовни циљ.

Критеријуми су подељени на:

- *обавезне* (без којих програм не може да се акредитује);
- *прејорукe* (које могу да утичу на исход акредитације) и
- *необавезне критеријуме* (који побољшавају квалитет програма, али не утичу на исход акредитације).

---

* Овде се може поставити питање ЗАШТО овај захтев? Зато што је један од основних критеријума при акредитацији програма успешност свршених студената по том програму који раде на пословима у области за коју су се школовали.

Комисија спроводи поступак провере (евалуације) да би оценила да ли наставни програм задовољава критеријуме за акредитацију. Поступак обухвата проверу квалитативних и квантитативних фактора и састоји се од провере писаног материјала који је саставила институција на основу достављеног упитника и посете комисије институцији. Посета има три циља: да оцени факторе који не могу да се опишу у писаном материјалу, помогне институцији да уочи своје слабе и јаке стране и детаљно провери писани материјал који је саставила институција.

Фактори који не могу да се представе у писаном облику обухватају, на пример, интелектуалну атмосферу, ентузијазам наставника и студената, стабилност и континуитет наставничког и студентског тела, резултате образовног процеса и друге факторе које је тешко описати и документовати. Институција мора да обезбеди, на основу случајног узорка, резултате студената.

Комисија детаљно проверава следеће наводе институције:

- Надлежности, начин управљања и организацију институције која организује и изводи образовни програм.
- Образовне програме и излазне профиле институције.
- Зрелост и стабилност институције и појединих образовних програма.
- Критеријуме за пријем студената на студије (услове за упис на прву годину студија).
- Број свих студената у институцији и број студената на образовном програму који се акредитује.
- Наставнички кадар и њихово оптерећење.
- Лабораторије и опрему који се користе у образовном програму.

- Буџет и друге приходе и трошкове.
- Наставни план и програм.
- Репрезентативне примерке студентских радова који су различито оцењени, на пример један изнад просека, један просечан и један испод просека. Да би се квалитативно оценио програм, институција мора да припреми материјале који се користе у настави, на пример уџбенике, скрипте, упутства, лабораторијске приручнике и слично. Студентски радови из математичких, инжењерских и теоријских предмета морају бити стављени на увид комисији. Студентски радови обухватају испитне радове, домаће задатке, студентске пројекте, тестове, цртеже, лабораторијске извештаје и компјутерске листинге. Институција обавезно мора да покаже да студенти владају писменим и усменим изражавањем.
- Извештаји о запослењу дипломираних студената и оцене студената на националним испитивањима како би се показало да ли програм постиже свој образовни циљ.
- Студентска служба која одговара потребама програма и професионалној каријери студената. Студентска служба мора да обезбеди евиденцију студената и саветује студенте у избору излазног профила и планирању њихове професионалне каријере. Институција мора да обезбеди библиотеку, рачунарске и лабораторијске ресурсе и друге услуге које захтева образовни програм.
- Јасно наведене обавезе и резултате које студенти треба да постигну у односу на образовни програм. Сви поступци, као што су пријем студената, дисциплинске мере или захтеви које студенти морају да испуне да би успешно завршили студије, морају бити јасни, коректни (фер), јавни и једнаки за све. У пос-

тупку оцењивања, наставници морају да имају јасне критеријуме који су исти за све студенте и да их доследно примењују.

На основу прегледа писаног материјала који је саставила институција, резултата посете и провере свих података, комисија саставља извештај на основу кога се акредитује образовни програм или се продужава акредитација програма који је раније већ био акредитован. Образовни програм има континуирану акредитацију под условом да се овакве свеобухватне или главне провере обављају у интервалима који нису дужи од шест година.

Накнадне провере (евалуације) обављају се у случајевима када главна провера открије слабости или недостатке образовног програма. Накнадна провера има за циљ оцену да ли су отклоњене уочене слабости или недостаци.

У случају негативне оцене, институција може да уложи жалбу или захтева поновну проверу, која доводи до понављања целог поступка.

Комисија за проверу се најчешће састоји од председника и два члана. Председник комисије је обично члан акредитационог тела, док се чланови бирају са листе кандидата коју верификује одговарајуће професионално друштво (на пример *IEEE* у електротехници).

Своје налазе комисија усмено саопштава лицу или телу које је надлежно за наставни програм. Комисија затим припрема и шаље институцији прву верзију писаног извештаја и институција има прилику да у предвиђеном року одговори уколико има примедбе или коментаре. Комисија затим припрема завршну верзију извештаја коју упућује институцији и акредитационој агенцији. У извештају се наводе следећи налази:

- Чињенице, на пример да наставу на образовном програму обавља пет наставника.

- Изјаве о испуњењу критеријума.
- Изјаве о могућим проблемима. На пример, да је одређени критеријум задовољен, али да постоји могућност да се ситуација промени тако да критеријум више није задовољен. У оваквим случајевима институција мора да уради неопходне кораке и обезбеди континуирано задовољавање критеријума.
- Уочена слабост. На пример, да је критеријум задовољен, али тако да не обезбеђује квалитет програма и може да доведе до тога да критеријум неће бити испуњен до следеће провере. Институција мора да предузме мере које ће обезбедити потпуно и квалитетно испуњавање критеријума.
- Уочени недостатак. На пример, да неки критеријум није испуњен.
- Коментар или сугестија која се не односи непосредно на неки критеријум, али може бити од користи за институцију у циљу унапређења квалитета програма.

Пре него што акредитациона агенција разматра извештај комисије, институција може да достави додатне информације, које могу да буду од користи у завршној оцени програма. Агенција може да узме у обзир ове додатне информације али, у општем случају, своје закључке заснива на извештају који се односи на време посете комисије институцији.

П. 4. Одлуке о акредитацији

Акредитациона агенција доноси завршну одлуку о акредитацији на основу извештаја и препоруке комисије и на основу одговора институције. Акредитациона агенција доноси одлуку да ли је образовни програм акредитован или није, али не рангира програме. Акредитација се даје на одређени период,

обично на две или шест година. Акредитација се даје на шест година програмима који у потпуности задовољавају постављене критеријуме. *Акредитација може да се проверава у било које време у току датог периода.*

У случају да комисија сматра да програм има слабости, акредитација се даје на краћи период, обично на две године. На пример, фактори који утичу на краћи период акредитације су неизвесно финансирање, неизвесности у погледу административне организације, потреба запошљавања квалитетнијих наставника, побољшање опреме, нови наставни планови и програми, превелика зависност од једног кључног наставника и слично.

Ако агенција закључи да програм не задовољава критеријуме, онда се организује поновна посета у року од једне године. Ако у поновној посети програм и даље не испуњава услове, акредитација се укида (ако је раније већ била дата).

Агенција може да донесе једну од следећих одлука:

- Програм испуњава све захтеве и акредитује се на период од шест година.
- Испуњавање критеријума мора да се побољша до следеће провере која се заказује обично за две године. Слабости су такве да није потребна посета комисије, већ је довољна провера корака које је предузела институција.
- Слично претходном, али се заказује посета комисије за две године. Овде се ради о слабостима које захтевају проверу комисије на лицу места.
- У случају да је комисија утврдила да је институција отклонила уочене слабости, агенци-

ја може да продужи акредитацију на период од две до шест година.

- Програм има недостатке који захтевају посету комисије у року од једне године.
- Комисија је закључила да је институција отклонила недостатке и програм се акредитује на период од једне до пет година.
- Програм има недостатке, не испуњава критеријуме и не може да се акредитује.
- Поступак акредитације се обуставља на захтев институције.

Посебним поступком регулише се жалба институције на коначну одлуку агенције да се програм не акредитује.

Институција са акредитованим програмом је дужна да обавести агенцију у случају значајних промена у називу програма, наставном кадру, образовном циљу, плану и програму, броју студената, администрацији, простору и опреми и финансијском статусу. У овим случајевима агенција организује проверу, која треба да утврди да ли су промене такве да могу довести до промене акредитационог статуса.

Треба имати у виду да акредитовани програми задовољавају минималне критеријуме, односно минималне стандарде. Време на које је програм акредитован не представља рангирање програма у погледу квалитета. *Институција може да објави само да ли је програм акредитован или није, али не сме да објави или наговести време на које је програм акредитован.* Наравно, институција може да користи само информацију о акредитацији одређеног програма и не сме да на било који други начин користи ову информацију, на пример да навести да је неки други програм такође акредитован.

П. 5. Пример: Критеријуми за акредитацију програма из рачунарских наука

У овом одељку укратко су изложени критеријуми који се користе у акредитацији наставних програма из рачунарских наука.

Програм мора да има документоване и мерљиве циљеве и очекиване резултате које постижу свршени студенти. Подаци који показују постизање образовног циља морају да се прикљупљају и документују. Институција мора периодично да проверава да ли се постижу циљеви, те да користи резултате ових провера да би унапредила програм.

Студенти треба да завршавају програм у разумном року и задовољавају све захтеве дефинисане програмом. Студенти морају да имају могућности интеракције са наставницима, да добијају упутства и савете у вези испуњавања обавеза које захтева програм и савете о професионалној каријери.

Наставници се активно баве својом научном дисциплином и имају довољно широко и довољно специјализовано знање потребно за извођење савремених образовних програма у рачунарским наукама. Програм мора да има довољан број наставника за све предмете, који обезбеђују континуитет и стабилност програма. Наставници морају бити тако оптерећени обавезама да имају довољно времена за напредовање у својој струци.

Наставни план и програм је у складу са постављеним образовним циљем. Планом су обухваћене опште образовне области, стручне области и изборни предмети који припремају студенте за професионалну каријеру у области рачунарства, за даље усавршавање у рачунарским наукама и за рад и живот у савременом друштву. Стручни предмети мо-

рају да обухвате основне и напредне (*advanced*) области рачунарских наука које се ослањају на теоријске дисциплине и математику.

Стандарди су изражени у броју часова по семестру, при чему 30 часова по семестру одговара пуном оптерећењу у току школске године. Наставни план мора да обухвати следеће области са наведеним најмањим бројем часова по семестру:

- 30 часова по семестру из математике и теоријских дисциплина (*science*);
- 30 часова по семестру из друштвених наука, уметности или сличних области;
- 16 часова по семестру из основа рачунарских наука;
- 40 часова по семестру из савремених области у рачунарским наукама;
- 16 часова по семестру из напредних (*advanced*) области рачунарских наука.

Наставни план и програм мора да покрије области алгоритама, структура података, пројектовања софтвера, програмских језика, организације и архитектуре рачунара. Нагласак мора бити на теоријским основама, анализи проблема и пројектовању решења. Студенти треба да добију практично знање из различитих програмских језика и система и стекну добро познавање бар једног програмског језика високог нивоа.

Студенти морају да овладају добрим писаним и усменим изражавањем. У плану треба да постоји довољна покривеност друштвених и етичких последица рачунарства.

Лабораторије и рачунарска опрема морају да буду довољни и доступни тако да студенти могу да обаве захтеване вежбе. Мора да буде обезбеђена документација за хардверске и софтверске системе

Акредитација у високом школству Републике Србије

које користе наставници и студенти. Мора да се обезбеди довољан број особља које одржава лабораторије и рачунарску опрему и особља које обучава студенте у коришћењу опреме.

Институција мора да има довољне финансијске ресурсе да обезбеди окружење у коме програм може да постигне свој образовни циљ. Ресурси морају да буду такви да привуку квалитетне наставнике и да им се омогући учешће на националним стручним састанцима како би одржали компетентност у својим стручним областима.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
006.83.06:378.4(100) 378.4.014.542(497.11)

НИКОЛИЋ, Ружица

Акредитација у високом школству Републике
Србије / Ружица Николић, Вељко Малбаша. –
Београд : Алтернативна академска образовна мрежа,
2002 (Београд : Досије). – 101 стр. ; 20 cm

На врху насл. стр.: Министарство просвете и спорта
Републике Србије. – Стр. 9–10: Предговор /
Србијанка Турајлић. – Напомене уз текст.
– Тираж 1000. – Библиографија: стр. 84–86.

ISBN 86–84151–01–1

1. Малбаша, Вељко

а) Високошколско образовање – Контрола квалитета
– У свету

б) Високошколско образовање – Контрола квалитета
– Планирање – Србија

COBISS-ID 102293772